

Od zelenih knjižnica do zelene pismenosti

Prgomet, Irena

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:364526>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2019./2020.

Irena Prgomet

Od zelenih knjižnica do zelene pismenosti

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Mihaela Banek Zorica

Zagreb, prosinac 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Sadržaj

Sadržaj.....	iii
1. Uvod.....	1
2. Koncept održivog razvoja.....	3
2.1. Komunikacija i učenje za održivost.....	5
2.1.1. Medijske komunikacije, digitalni mediji i okoliš.....	5
2.1.2. Ekološki aktivizam i javni interes.....	8
2.1.3. Obrazovanje za održivi razvoj.....	9
2.2. Uloga knjižnice u jačanju svijesti o održivom razvoju.....	12
3. Zeleni knjižničarski pokret.....	15
3.1. Zelene knjižnice kao zgrade.....	18
3.1.1. Primjeri zelenih knjižnica u svijetu.....	21
3.2. Zelena pismenost.....	24
3.2.1. Zelena informacijska pismenost u knjižnici.....	26
4. Zeleni programi hrvatskih knjižnica.....	31
4.1. Nacionalna i sveučilišna knjižnica.....	32
4.2. Narodne knjižnice.....	33
4.3. Visokoškolske knjižnice.....	36
4.4. Školske knjižnice.....	38
5. Zaključak.....	40
6. Literatura.....	42
Sažetak.....	51
Summary.....	52

1. Uvod

Posljedice klimatskih promjena osjećaju se u cijelome svijetu. Sve su češći toplinski valovi, šumski požari i suše, a s druge strane urbana područja nerijetko su izložena poplavama ili podizanju razine mora čime dolazi do neprilagođenosti i izumiranja flore i faune. Zemlje u razvoju ovise u velikoj mjeri o prirodnome okolišu, a s nedovoljno resursa imaju manju mogućnosti za nošenje s posljedicama klimatskih promjena.¹ Klima se mijenja velikom brzinom na cijelome svijetu, ali to nisu samo prirodne promjene nego ih najvećim dijelom uzrokuju ljudi. Nakon industrijske revolucije razvoj civilizacije neprestano je zahtijevao više energije i poljoprivrednih površina što je pokrenulo opsežnu uporabu fosilnih goriva kao jeftine energije te sječu šuma po cijelome svijetu.² Stručnjaci su usuglašeni kako je ljudsko djelovanje uzrok povećanoga broja stakleničnih plinova i globalnoga zagrijavanja jer se neiscrpno iskorištavaju Zemljini resursi.³

Iako se klimatske promjene ne mogu zaustaviti, čovjek se brojnim načinima može prilagoditi i osjetno smanjiti vlastiti utjecaj na klimu. Danas se najčešće usmjerava na ublažavanje posljedica prilagođavanjem promjeni te stvaranje otpornosti na nju. Brojni ekološki problemi potakli su razvitak ekološke svijesti te s ciljem očuvanja planete održivi je razvoj važniji nego ikada. Održivi razvoj trebao bi se poprilično jednostavno shvatiti kao ideja da budućnost treba biti bolja i zdravija od sadašnjosti i prošlosti.⁴ Takva ideja traži stanje svijesti koje podržava promjenu, kreativnost, rizik i sposobnost za učenje.

Problem zaštite okoliša i čovjekova utjecaja na klimatske promjene sve je više prisutan u javnosti i medijima pa se mogu čuti mnogi uzroci klimatskih promjena, ozbiljnost stanja i neke moguće posljedice. Današnje generacije živjet će s klimatskim promjenama, stoga se moraju više informirati. U tome smislu knjižnica, kao kulturno i informacijsko središte, može aktivno sudjelovati u procesu ostvarivanja promjena pružanjem raznih usluga i programa koji omogućavaju uvid u pitanja zaštite okoliša i održivoga razvoja.

U radu se, stoga željelo prikazati na koji sve način knjižnica može pridonijeti opismenjavanju korisnika i šire o utjecajima klimatskih promjena i održivom načinu razmišljanja. Prvi dio rada ukratko opisuje koncept održivoga razvoja u svijetu, temeljne dokumente i kako se ta ideja razvija u Hrvatskoj. Potom se prikazuju načini komunikacije i učenja za održivost s

1 Posljedice klimatskih promjena. // Europska komisija. Dostupno na: https://ec.europa.eu/clima/change/consequences_hr (6.9.2019.).

2 Herceg, N. Okoliš i održivi razvoj. Zagreb : Synopsis d.o.o, 2013. Str. XII.

3 Blewitt, J. Razumijevanje održivog razvoja. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2017. Str. 13.

4 Isto, str. 14.

naglaskom na obrazovanje. Promatra se uloga knjižnice u promicanju svijesti o održivome razvoju i zagovaranju ekologije. Središnji dio rada prikazuje nastanak *zelene* ideje u knjižničnoj praksi te se objašnjava problematika izraza zelena knjižnica. Kako je jedan od ciljeva zelenih knjižnica poticanje održivoga korisničkoga ponašanja, objašnjava se povezanost zelene pismenosti s knjižnicom pri čemu se pozornost daje zelenom informacijskome opismenjavanju. Zadnji dio rada usmjeren je na praksu hrvatskih knjižnica u zelenom opismenjavanju korisnika prikazom knjižničnih aktivnosti kao što su razni projekti, edukacije i radionice.

Cilj je rada prikazati što knjižnice čine kao zagovaratelji održivih ideja i pokazati djelovanja koja su u skladu s konceptom održivoga razvoja. Knjižničari su u svakodnevnu praksu uveli ekološke prihvatljive postupke te vlastitim dostignućima i obrazovanjem promiču zaštitu okoliša i energetske učinkovitost i time zaslužuju veću pozornost jer bitno utječu na buduće generacije stvaranjem informacijski pismenih građana.

2. Koncept održivog razvoja

Održivi je razvoj danas jedan od najprisutnijih pojmova u znanosti i društvu, a opet je nepoznanica kako održivost primijeniti u stvarnosti.⁵ On ima dugu povijest koja se tiče brige za Zemlju i nije ga uvijek lako shvatiti jer ljudi neprestano žele poboljšati svoje životne uvjete. Održivi razvoj odnosi se na zaštitu i očuvanje okoliša planeta te promicanje gospodarske jednakosti unutar i između država.⁶ Međutim, danas gospodarski napredak nije u skladu s postulatima očuvanja okoliša. Ako se u planiranje gospodarskoga razvoja ne uključi zaštita okoliša, izvjesno je da će izostati i napredak civilizacije.⁷

Brojni ekološki problemi tijekom 20. stoljeća potakli su razvitak ekološke svijesti. Ideja o održivom razvoju prvi put iznesena je na prvoj konferenciji Ujedinjenih naroda o ljudskom okolišu u Stockholmu 1972. godine, a pozornost je u prvome redu bila posvećena ekološkoj održivosti, a manje političkim i ekonomskim pitanjima.⁸ U okviru UN-a utemeljena je Svjetska komisija za okoliš i razvoj (WCED) koja je 1987. godine u izvještaju *Naša zajednička budućnost* ukazala na posljedice koje na okoliš mogu imati nekontroliran ekonomski i populacijski rast te potrebu definiranja pojma održivoga razvoja. Prema WCED-u, održivi razvoj je „razvoj koji zadovoljava potrebe današnjice, a pritom ne ugrožava potrebe budućih generacija“.⁹ Ta se definicija još uvijek široko upotrebljava iako je doživjela brojne kritike jer nagovještava da bi gospodarski rad i industrijska modernizacija trebali biti pokretači za sve države. Postoje mnogobrojne definicije održivoga razvoja. D. Šimleša navodi postojanje 72 definicije¹⁰, a to samo pokazuje kako se koncept održivoga razvoja ne može shvatiti strogo određenim definicijama jer je riječ o procesima koji se mijenjaju u određenim društvenim ili ekonomskim odnosima.

Cilj je održivoga razvoja trojak. Treba počivati na gospodarskoj učinkovitosti, socijalnome napretku i odgovornosti prema okolišu.¹¹ Najveći doprinos razvoju ideja održivosti pridonijela je, pet godina kasnije, konferencija održana u Rio de Janeiru, poznata kao *Zemaljska konferencija*, koja je donijela niz sporazuma: *Deklaraciju o okolišu i razvoju*,

⁵ Šimleša, D. Ekološki otisak : Kako je razvoj zgazio održivost. Zagreb : TIM press : Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, 2010. Str. 7.

⁶ Blewitt, J. Nav. dj. Str. 34.

⁷ Herceg, N. Nav. dj. Str. 251.

⁸ Isto, str. 255.

⁹ Our common future, chapter 2 : towards sustainable development. // Our common future: report of the World Commission on Environment and Development. UN Documents, A/42/427. Dostupno na: <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm> (3.9.2019.).

¹⁰ Šimleša, D. Nav. dj. Str. 15.

¹¹ Herceg, N. Nav. dj. Str. 256.

Okvirnu konvenciju o promjeni klima, Konvenciju o biološkoj raznolikosti, Izjavu o načelima šumarstva i važan sporazum poznat kao *Agenda 21*.¹² *Deklaracija o okolišu i razvoju* sadrži 27 načela za ostvarivanje održivoga razvoja, a neka načela ističu da će zaštita okoliša biti sastavni dio razvojnog procesa kako bi se postigao održivi razvoj te da će na nacionalnoj razini svaki pojedinac imati odgovarajući pristup informacijama koje se tiču okoliša, uključujući informacije o opasnim materijalima i aktivnostima u svojim zajednicama, te mogućnost sudjelovanja u procesima donošenja odluka.¹³

U deklaraciji se polazi od potrebe povezivanja gospodarskoga razvoja sa zaštitom okoliša te suradnje svih sektora, ali i pristup javnosti svim informacijama te njihovom obrazovanju i sudjelovanju u donošenju odluka. S druge strane, *Agenda 21* veliku pozornost daje političkim, ekonomskim i financijskim pitanjima održivog razvoja uključujući kontrolu rasta stanovništva, partnerski rad, jednakost i pravdu, ali ističe se važnost edukacije i podizanja svijesti javnosti. Iste godine utemeljena je Komisija za održivi razvoj, tijelo UN-a zaduženo za praćenje učinaka svih aktivnosti, koja razmatra i poboljšava provedbu *Agende 21* u svakoj državi.

Rio je predstavljao postignuće koje je s godinama steklo ugled i autoritet, a nakon deset godina, 2002. godine, održan je sastanak o održivom razvoju u Johannesburgu, poznat pod nazivom *Rio 10+*. Analiziran je desetljetni napredak. Usvojena su dva ključna dokumenta: *Deklaracija iz Johannesburga* i *Lokalni plan za 21. stoljeće (LA 21)*. *Deklaracija iz Johannesburga* upozorava na aktualne izazove i nužnost djelovanja, a *Lokalni plan za 21. stoljeće* poziva lokalne vlasti na uključivanje svih društvenih skupina u postizanje suglasnosti oko zajedničke vizije planiranja održivoga razvoja.¹⁴ Deset godina poslije, *Konferencija Rio 20+* bila je razočaravajuća jer nije donijela nikakve sporazume nego samo ponovne potvrde, a odlučeno je da će budući zadatak biti izrada ciljeva održivoga razvoja.¹⁵

Na konferenciji UN-a o održivom razvoju u New Yorku 2015. godine usvojena je *Agenda 2030.* za održivi razvoj, a predstavlja sedamnaest ciljeva održivog razvoja koje su dogovorili svjetski čelnici. *Agenda* je usmjerena na osiguravanje zdravoga života, promicanje

¹² Blewitt, J. Nav. dj. Str. 26.

¹³ Rio Declaration on Environment and Development. // UNESCO. Dostupno na: www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF (3.9.2019.).

¹⁴ Herceg, N. Nav. dj. Str. 259.

¹⁵ Blewitt, J. Nav. dj. Str. 31.

cjeloživotnog učenja, osiguravanje pristupa održivoj energiji te učvršćivanje globalno partnerstva za održivi razvoj, a za ispunjenje zacrtanih ciljeva zadali su 2030. godinu.¹⁶

Više od petnaest godina 21. stoljeća bili smo svjedoci gospodarskih i finansijskih kriza te postizanja ograničenoga napretka u pogledu održivoga razvoja. Dosadašnji način donošenja odluka i planiranja razvoja koji se odvija odvojeno, odvaja gospodarske, društvene i ekološke čimbenike i tako doprinosi nerazumijevanju veza između okoliša, društvenoga i gospodarskoga razvoja.¹⁷

2.1. Komunikacija i učenje za održivost

Komunikacija je glavni alat kojim se održivi razvoj održava aktivnim i djelotvornim. Ona se mora strateški usmjeravati da bi bila učinkovita. Postoje razni aspekti komunikacije i učenja za održivost koji uključuju marketing, različite kampanje, formalno i neformalno obrazovanje, utjecaj interneta te prostor filma i televizije. Takvi različiti pogledi omogućuju pronalaženje informacija te formiranje svijesti o svijetu i sebi. Najveća prepreka za održivi razvoj je neznanje i nedovoljna razina svijesti za njegovo prihvaćanje i primjenu.¹⁸ Pojam održivoga razvoja dostupan je u javnosti, ali ga ljudi često ne znaju praktično upotrijebiti. Nikada kao danas čovječanstvo nije bilo izloženo tolikoj količini informacija, a opet ne postoje jasna rješenja za probleme svijeta. Oni koji su pak svjesni važnosti održivoga razvoja i žele ga kao takvoga primjenjivati u životu teže obrazovanju i vrednovanju pojma održivosti. Komunikacija i učenje o održivom razvoju međusobno su povezani jer se može učiti putem dobre komunikacije i komunicirati putem učenja, a oboje treba biti u skladu s transformacijskim praksama koje utječu na nas same i na druge.¹⁹

2.1.1. Medijske komunikacije, digitalni mediji i okoliš

U današnjem društvu masovni su mediji postali glavna informativna sredstva koja privlače pažnju, ali i posreduju edukativne sadržaje većem broju korisnika.²⁰ Mediji i komunikacije

¹⁶ UN. Sustainable development goals. // United Nations. Dostupno na: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals> (3.9.2019.).

¹⁷ Pavić-Rogošić, L. Održivi razvoj. 2010. // ODRAZ - Održivi razvoj zajednice. Dostupno na: http://www.odraz.hr/media/21831/odrzivi_razvoj.pdf (3.9.2019.).

¹⁸ Šimleša, D. Nav. dj. Str. 111.

¹⁹ Blewitt, J. Nav. dj. Str. 432.

²⁰ Knezović, K.; Maksimović, I. Manipulativna moć masovnih medija i etičke upitnosti njihova utjecaja na dijete. // Diacovensia 24, 4(2016), str. 646. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/171269> (5.9.2019.).

omogućavaju aktivno oblikovanje razumijevanja svijeta izvan neposrednoga iskustva pojedinca te pomažu otkriti smisao i usmjeriti ga prema svijetu. Medijske komunikacije mogu evocirati određena gledišta, oblikovati vrijednosti, definirati određene probleme i ponuditi konkretne preporuke za skretanje pozornosti ili djelovanje, pa se ekološka komunikacija može podijeliti na dva načina: pragmatičnu i konstitutivnu.²¹ Pragmatična komunikacija jest ona koja obrazuje, upozorava te pomaže publici i korisnicima da se nose s ekološkim problemima, a konstitutivna komunikacija pomaže korisnicima da izgrade i sastave reprezentacije izazova vezanih za održivost, prirodu i okoliš kao predmeta spoznaje.

Komunikacijska strategija treba postaviti jasan okvir s definiranim alatima koji mogu pridonijeti upoznavanju javnosti s aktivnostima i programima nacionalne, ali i europske osnove. Jedan od strateških ciljeva *Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine* povećanje je kvalitete života poticanjem održivoga teritorijalnoga razvoja.²² Žele to postići razmjenom informacija, aktivnim uključivanjem razvojnih dionika i informiranjem javnosti o učincima strategije. Ciljane su skupine opća javnost i tijela državne uprave s kojima će najlakše komunicirati medijima jer im omogućuju protok informacija do najšire publike i ključan su alat za realizaciju ciljeva.

Vizualna komunikacija također igra važnu ulogu u promicanju društvenoga učenja i poticanje na značajne promjene u životnome stilu. Kulturno je okruženje češće zasićeno fotografijama koje omogućavaju sagledavanje posljedica klimatskih promjena te pridonose razvoju ekološke svijesti ljudi. Ipak fotografije, koliko god pokretne ili nepokretne bile, bilo u umjetničkim galerijama ili televizijskim vijestima, ne mogu u potpunosti zamijeniti političke i javne rasprave vezane uz promjenu klime, okoliš i održivi razvoj.²³ U posljednje vrijeme sve je više dokumentarnih filmova koji se bave nekim od glavnih elemenata održivoga razvoja i tako podižu svijest o problemu te pobuđuju volju za djelovanjem. Ova se tema pojavljuje od samih početaka, radi se o filmovima s porukom te se može reći da je filmska umjetnost ispred, ili barem u korak sa sviješću i znanošću o ekosustavima.²⁴ U Hrvatskoj se kao ideja 2014. godine u Aktivističkoj grupi *Zelene akcije* rodio *Okolišni filmski festival (OFF)* koji dokumentarnim i igranim filmovima, kao i popratnim sadržajima, okolišne teme približava

²¹ Blewitt, J. Nav. dj. Str. 387.

²² Komunikacijska strategija za provedbu Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine. // Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije. Dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije//DODATAK%205.-%20Komunikacijska%20strategija.pdf> (3.9.2019.).

²³ Blewitt, J. Nav. dj. Str. 389.

²⁴ Bošnjaković, M. Ekološka problematika i sf filmovi. // Socijalna ekologija 1, 4(1992), str. 577. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/138900> (6.9.2019.).

noj, široj publici.²⁵ Godine 2019. održan je već šesti po redu *E?! – Okolišni filmski festival*, a sav sadržaj festivala bio je potpuno besplatan te samim time dostupan i široj publici. Općenito gledano, može se reći kako se zadnjih godina povećao broj prikazivanih dokumentarnih filmova na festivalima i internetu s namjerom osvještavanja i aktivizma pri čemu se može vidjeti povezanost između medija i ekološke pismenosti. Međutim, medijski se sadržaji moraju promatrati s kritičkoga, političkoga i ideološkoga gledišta te vrednovati ono što je izrečeno, ali i ono što je izostavljeno.

Osim vizualne komunikacije, razvoj tehnologije omogućio je svakodnevno informiranje i komunikaciju digitalnim medijima. Najpoznatija medijska platforma 21. stoljeća i mjesto na kojem se susreću svi tradicionalni i uobičajeni komunikacijski mediji je internet. Internet omogućava brži pronalazak informacija, a stručnjaci za javnu komunikaciju smatraju da se pomoću njega postižu globalni dosezi uz relativno nizak trošak jer se posjeti internetskim stranicama, klikanje reklama i preuzeti dokumenti mogu izbrojiti, a kampanje vrednovati.²⁶

Internet učinkovito upotrebljavaju aktivisti i grupe za vođenje kampanje jer imaju mogućnost objavljivanja materijala grupa po otvorenome pristupu te proširenje sustava na digitalnu interakciju. U Hrvatskoj je poznata kampanja *S.O.S za Jadran*, nastala 2014. godine, koja je provedena na internetu putem *eko-blogginga* i *Facebooka*. Cilj je kampanje bio očuvati cijeli Jadran od naftnog zagađenja, ne samo zaustavljanjem planiranih aktivnosti u Hrvatskoj, već i ubrzanim privođenjem kraju postojeće proizvodnje na talijanskoj strani.²⁷ Kampanja je imala uspješan kraj jer su se sredinom 2015. godine naftne kompanije povukle s Jadrana. Same kompanije objavile su kako su u pitanju ekonomski razlozi. Međutim, inicijatori smatraju da je u toj odluci bio presudan glas javnosti. Ovakve uspješne kampanje pokazuju tehnološke mogućnosti koje pruža internet te moć sudionika da pomognu u promjeni afirmirane političke kulture. Aktivističke grupe upotrebljavaju društvene mreže jer im one omogućavaju e-javne rasprave. Širokog raspon tema može se integrirati raznim oblicima izražavanja, a služe i za formiranje grupa i pronalaženje istomišljenika.

J. Blewitt spominje fenomen *wiki* internetskih stranica kao još jedan primjer suradnje zasnovane na platformi web 2.0 koja stvara kolektivno znanje i inteligenciju.²⁸ Wikipedija nije zamišljena kao dovršen proizvod, nego rad u tijeku. Korisnici mogu stvarati sadržaj i

²⁵ O festivalu. // Okolišni filmski festival. Dostupno na: <https://okolisnifestival.zelena-akcija.hr/o-festivalu/> (10.9. 2019.).

²⁶ Blewitt, J. Nav. dj. Str. 393.

²⁷ O kampanji. // S.O.S. za Jadran. Dostupno na: <http://soszajadran.hr/>(10. 9. 2019.).

²⁸ Blewitt, J. Nav. dj. Str. 396.

izgrađivati osjećaj odgovornosti. Takve internetske stranice omogućavaju prostor za učenje koji može biti sastavni dio obrazovanja za održivi razvoj.

Učenje može biti formalno i neformalno pa se može učiti medijskom komunikacijom i digitalnim medijima. Gledanjem dokumentarnih filmova ili fotografija s ekološkom problematikom može se potaknuti buđenje svijesti pojedinaca i potaknuti ih na promjenu životnoga stila. Isto tako, internetske stranice i društvene mreže mogu igrati važnu ulogu u širenju poruka u prilog održivosti i poticanju ljudi da djeluju. „Uistinu, medijska pismenost i sama je oblik građanskoga odgoja za sve nas koji živimo u globalnom *mediapolisu*.“²⁹

2.1.2. Ekološki aktivizam i javni interes

Ekološki je aktivizam planirano ponašanje aktivista kako bi se postigli visoki ciljevi zaštite okoliša raznim kampanjama podizanja javne svijesti, edukacijom u području zaštite okoliša, stvaranjem publiciteta kako bi se utjecalo na postupak donošenja odluka u vezi s okolišem.³⁰ Antiglobalizacijski aktivisti i nove medijske tehnologije udružuju se stvarajući uzbudljive, kreativne i inovativne komunikacije te nove političke prilike. Neki fotoreporter i povezuju likovnu umjetnost s političkim aktivizmom te daju djelu kulturni i politički kapital, npr. objavljivanjem zračnih fotografija Zemlje, u kojima se prikazuje ljepota planete, ali i posljedice ljudskoga djelovanja. Time se šalju određeni signali i postaju elementi komunikacijskoga procesa stjecanja znanja i razumijevanja održivosti. Zainteresiranost za ekološki aktivizam ukazuje na postojanje odgovornosti i svijesti javnosti jer je niska razina educiranosti i informiranosti posljedica nedovoljnoga ulaganja u promociju i razvoj svijesti o važnosti očuvanja okoliša.

Ključnu ulogu u zaštiti okoliša imaju nevladine organizacije jer imaju poveznicu između građana i državnih institucija, koristeći se pravnim i informacijskim sredstvima te medijima. Sa stajališta tipologije ekoloških pokreta razlikuju se: institucionalizirane ekološke organizacije, lokalne inicijative otpora i radikalne protestne skupine. *Svjetski fond za prirodu* (eng. *World Wildlife Found*) danas je najbrojnija institucionalizirana ekološka organizacija za zaštitu ugroženih vrsta i njihovih staništa.³¹ Njihova je misija zaustaviti propadanje zemljina

²⁹ Isto, str. 424.

³⁰ Šljivić, A.; Bevanda, V.; Arapović, M.; Herceg, N. Utjecaj ekološkoga aktivizma na implementaciju projekata gospodarenja otpadom u užoj regiji Hercegovine. // Međunarodni znanstveno – stručni simpozij Uloga komunikacije u gospodarenju otpadom, Zadar. / ur. Anić Vučinić, A.; Kalambura, S. Zadar : Geotehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015. Str. 9.

³¹ World Wildlife Fund. Dostupno na: <https://www.worldwildlife.org/> (11.9.2019.).

prirodnog okoliša te izgraditi budućnost u kojoj će ljudi živjeti u skladu s prirodom osiguravajući da uporaba obnovljivih prirodnih resursa bude održiva. *Greenpeace* je organizacija koja je stvorena kao izraz prosvjeda protiv tada etabliranih ekoloških organizacija te je od samih početaka njegovala koncept ekoloških ratnika u borbi protiv zagađivanja Zemlje i zemljine atmosfere.³² Djeluje u 55 zemalja diljem svijeta, uključujući Hrvatsku od 2012. godine. Nadalje, *Prijatelji zemlje* (eng. *Friends of the Earth*) još su jedan od ekoloških aktivista na svim kontinentima.³³ Vode kampanje za klimatske promjene i očuvanje šuma podržavajući biološku raznolikost i okolišno pravo.

U Hrvatskoj od 1990. djeluje *Zelena akcija* (ZA) koja je nevladino, nestranačko, neprofitno i dobrovoljno udruženje građana za zaštitu okoliša sa sjedištem u Zagrebu te svojim radom žele doprinijeti unaprjeđenju sustava zaštite okoliša raznim kampanjama, projektima, sudjelovanjem javnosti u donošenju odluka i sl.³⁴ Među temeljnim ciljevima rada navode promociju održivoga razvoja. Zelena akcija projektom *Škola održivosti* aktivno provodi edukaciju namijenjenu studentima, edukatorima i aktivistima koji su zainteresirani za teme okoliša, aktivizma, klimatske i ljudskih prava.

Ekološki aktivizam važan je čimbenik današnjeg društva jer se u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj, zahvaljujući velikim međunarodnim organizacijama potiče javni interes i edukacija građana o svijetu u kojemu žive. Uviđanjem situacije planete Zemlje, pravovremenim informiranjem, kritičkim promišljanjem može se djelovati te potaknuti svijest, kako pojedinaca tako i kolektiva, o vrijednostima i ponašanju potrebnim za održivu budućnost.

2.1.3. Obrazovanje za održivi razvoj

U obrazovanju su ekološke teme vrlo rano zastupljene, ali se strateški dokumenti ne donose prije 90-ih godina prošloga stoljeća. Prva službena izjava o ekološkoj održivosti u visokom obrazovanju je *Deklaracija Talloires* potpisana 1990. godine koja se sastoji od deset točaka.³⁵ Ističe se povećanje svijesti o održivome razvoju, obrazovanje ekološki osviještenoga građanina i poticanje zelene pismenosti za sve. Uslijedile su brojne konvencije i akcijski planovi, poput *Agende 21* (1992. godine), *Deklaracije Thessaloniki* (1997. godine), *Svjetske*

³² Greenpeace. Dostupno na: <https://www.greenpeace.org/international/> (11.9.2019.).

³³ Friends of the Earth International. Dostupno na: <https://www.foei.org/> (11.9.2019.).

³⁴ O nama. // Zelena akcija. Dostupna na: https://zelena-akcija.hr/hr/o_nama (11.9.2019.).

³⁵ The Talloires declaration: 10 point action plan. Dostupno na: <http://ulsf.org/wp-content/uploads/2015/06/TD.pdf> (6.9.2019.).

deklaracije o visokom obrazovanju za 21. stoljeće (1998. godine).³⁶ Važno je spomenuti *Arhušku konvenciju o pristupu informacija* koja je potpisana 1998. godine i predstavlja jedan od važnijih dokumenata na ovu temu.³⁷ Na specifičan način povezuje područje okoliša i ljudskih prava, a posebno je naglašen značaj slobodnoga pristupa informacijama. Konvencija se sadržajno može podijeliti na tri dijela: pristup informacijama o okolišu koji je jedno od temeljnih prava svakoga čovjeka, sudjelovanje javnosti u odlučivanju o okolišu te pristup pravosuđa u pitanjima okoliša. Danas je *Arhuška konvencija* dio pravne stečevine EU-a što znači da je države članice moraju uvesti u svoje zakonodavstvo i primjenjivati je.³⁸ Republika Hrvatska je 2007. godine usvojila konvenciju te uskladila svoje zakonodavstvo.

Kako bi se pozabavili ovom problematikom i rasvijetlili apstraktni pojam održivoga razvoja, Ujedinjeni su narodi od 2005. do 2014. godine proglasili *Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj (DESD)*.³⁹ Bio je namijenjen svim područjima obrazovanja – formalnim i neformalnim, cjeloživotnom obrazovanju. Formalno obrazovanje odnosi se na oblike obrazovanja koji se javljaju u školski ustanovama, a znanja i vještine stječu se prema unaprijed određenome planu i programu. S druge strane, neformalno obrazovanje provodi se raznim aktivnostima poput tečajeva, seminara, predavanja ili radionica. Opći cilj UN-ova desetljeća obrazovanja za održivi razvoj bio je integriranje načela, vrijednosti i prakse održivog razvoja u sve aspekte obrazovanja i učenja. U provedbi aktivnosti *Desetljeća obrazovanja* vodeća je uloga povjerena UNESCO-u, čije je područje djelovanja obrazovanje, znanost i kultura. Ovaj obrazovni program potaknuo je promjene u ponašanju prema ekonomskoj održivosti i pravednomu društvu za sadašnje i buduće generacije.⁴⁰

Godine 2005. usvojena je *Strategija UNECE* (eng. *United Nations Economic Commission for Europe*) *za obrazovanje za održivi razvoj* kojoj je svrha uvođenje obrazovanja za održivi razvoj (OOR) u formalne sustave, u neformalno i informalno obrazovanje te pružiti nastavnicima stručnu pomoć za uvrštavanje održivoga razvoja u njihovo poučavanje.⁴¹ Neke teme obrazovanja za održivi razvoj su: ublažavanje siromaštva, etičnost, odgovornost na lokalnom i globalnom planu, zaštita okoliša i prirode, upravljanje ljudskim resursima i druge.

³⁶ Čadovska, I.; Tkalčić, A. Zelena pismenost kao dio strategije razvoja informacijske službe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 1(2017), str. 65-77. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/189112> (17.2.2019.).

³⁷ Arhuška konvencija. Dostupno na: <http://www.azo.hr/ArhuskaKonvencija> (6.9.2019.).

³⁸ Herceg, N. Nav. dj. Str. 601.

³⁹ Isto, str. 258.

⁴⁰ UN Decade of ESD. // United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Dostupno na: <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/un-decade-of-esd> (6.9.2019.).

⁴¹ UN/ECE Gospodarska komisija Ujedinjenih naroda za Europu. // Ministarstva zaštite okoliša i energetike. Dostupno na: <https://mzoe.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug-4925/medjunarodna-suradnja/un-ece-gospodarska-komisija-ujedinjenih-naroda-za-europu/obrazovanje-za-odrzivi-razvoj-oor/1124?big=0> (3.9.2019.).

Za njegovo ostvarivanje države potpisnice morale su izraditi Nacionalni plan provedbe, a u travnju 2011. godine Vlada Republike Hrvatske usvojila je *Akcijski plan za obrazovanje za održivi razvitak*.⁴² Slično kao i strategija, *Akcijski plan* navodi obrazovanje na više razina (formalna, neformalna i informalna) te potiče razvoj kompetencija potrebnih u budućem procesu obrazovanja.

U Hrvatskoj je Agencija za odgoj i obrazovanje 2011. godine donijela dokument *Obrazovanje za održivi razvoj: priručnik za osnovne i srednje škole*.⁴³ Većinom je namijenjen formalnom vidu obrazovanja te donosi primjere provedenih projekata. Kao cilj obrazovanja za održivi razvoj navodi se osposobljavanje učenika za vrijeme koje dolazi u kojemu će oni biti dio aktivnoga stanovništva. Kako je budućnost neizvjesna, učenike se mora naučiti da sami uče i da budu spremni učiti tijekom cijeloga života pa se potiče koncept učiti kako učiti. Promjena kurikula nužna je zbog brojnih čimbenika koji utječu na modernizaciju i industrijski razvoj, stoga Ministarstvo znanosti i obrazovanja 2019. godine donosi *Kurikulum za međupredmetnu temu održivi razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj*.⁴⁴ Međupredmetna tema učenicima pruža spoznaje o potrebama suvremenoga doba, a primjenom praktičnoga rada učenike se potiče na odgovorno korištenje prirodnih dobara i energije, racionalno postupanje s otpadom te aktivan rad i suradnja u zajednici. Interdisciplinarni pristup podrazumijeva ostvarivanje elemenata obrazovanja za održivi razvoj u sklopu svih odgojno-obrazovnih područja. Institucionalno obrazovanje mora potaknuti promjenu promicanjem razvoja vještina, promjenu u ponašanju i, što je važno, oblikovanjem učenja *za održivi razvoj*.⁴⁵

U Hrvatskoj se strateški dokumenti i planovi donose u skladu s događajima na globalnoj razini. U pokušaju ostvarenja održive budućnosti svi u obrazovanju, učenici i profesori, moraju sudjelovati. Istraživanje i traženje odgovora na pitanja koja se nameću i aktivnosti sukladne tomu potiču kritičko mišljenje. Propitkivanje različitih izvora informacija potiče ljude da postanu ekološki pismeni, a to je i osnovni cilj obrazovanja za održivi razvoj. No, još je dug put prije nego obrazovanje za održivi razvoj postane nešto svakodnevno.

⁴² Akcijski plan za obrazovanje za održivi razvitak. // Dostupno na: http://www.mzoip.hr/doc/akcijski_plan_za_oor.pdf (9.9.2019.).

⁴³ Obrazovanje za održivi razvoj: priručnik za osnovne i srednje škole. Dostupno na http://www.azoo.hr/images/razno/OOR_2011.pdf (9.9.2019.).

⁴⁴ Odluka o donošenju kurikula za međupredmetnu temu održivi razvoj. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html (6.9.2019.).

⁴⁵ Blewitt, J. Nav. dj. Str. 416.

2.2. Uloga knjižnice u jačanju svijesti o održivom razvoju

Knjižnice su kulturno i informacijsko središte koje ima utjecaj na zajednicu u kojoj djeluje te aktivno sudjeluje u procesu ostvarivanja promjena s ciljem prilagodbe novim društvenim okolnostima. Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) 2013. godine u *Izjavi o knjižnicama i razvitku* navodi da je knjižnica mjesto u zajednici gdje ljudi mogu pristupiti informacijama i tako poboljšati vlastito obrazovanje te razviti nove vještine.⁴⁶ Knjižnice pružaju razne usluge i programe koji zadovoljavaju potrebu za informacijama, a u njima se može steći uvid u pitanja zaštite okoliša. Knjižnice u svijetu mogu biti pouzdani mehanizmi za podupiranje ostvarivanja programa održivog razvoja jer podržavaju kulturu pismenosti, potiču kritičko razmišljanje i istraživanje te se nalaze na svim mjestima.

U *Izjavi o knjižnicama i razvitku* IFLA je pozvala donositelje odluka da prepoznaju knjižnice u okvirima razvojne politike jer knjižnice pružaju pristup informacijskom sadržaju i umreženim uslugama koje podupiru održivi razvoj, a vještine knjižničara i drugih informatičkih radnika mogu se koristiti u rješavanju razvojnih problema na razini zajednice.⁴⁷ To se podjednako odnosi na sve vrste knjižnica, ali prednost imaju narodne knjižnice jer su svima dostupne. Uporište se pronalazi u *Manifestu za narodne knjižnice* koji je pripremio UNESCO u suradnji s Međunarodnim savezom knjižničarskih društava i ustanova, a narodna se knjižnica definira kao mjesno obavijesno središte koje svojim korisnicima omogućuje neposredan pristup svim vrstama znanja i obavijesti bez obzira na dob, rasu, spol, vjeru, nacionalnost, jezik ili društveni položaj.⁴⁸ Jedna je od zadaća narodnih knjižnica podupiranje i sudjelovanje u programima razvijanja pismenosti. Način je ostvarivanja takve zadaće između ostaloga promicanje održivoga razvoja u zajednici.

Tijekom povijesti knjižnice su se profilirale kao mjesta neformalnog i informalnog obrazovanja, ali i mjesta za društveni napredak unutar zajednica i kao takve su se odlučile uključiti u kreiranje politika zaštite okoliša i održivog razvoja.⁴⁹ Predstavljaju idealno mjesto za promicanje ekoloških ideja i održivog razvoja jer u isto vrijeme omogućavaju dostupnost informacija, ljudskih resursa, tehnologije i fizičkog prostora.⁵⁰ Sukladno tomu 2014. godine

⁴⁶ IFLA statement on libraries and development. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-development> (6.9.2019.).

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ UNESCO-v manifest za narodne knjižnice. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (3.9.2019.).

⁴⁹ Pejić, S. Ekološka pismenost i zelene knjižnice u Hrvatskoj - problemi i izazovi. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 20, (2018), str. 14. Dostupno na: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak20/Svezak_20_2017.pdf (3.9.2019.).

⁵⁰ Čadovska, I.; Tkalčić, A. Nav. dj. Str. 70.

je u Lyonu donesena *Deklaracija o pristupu informacijama i razvoju*. Potpisnici su članice Ujedinjenih naroda koje vjeruju da poboljšani pristup informacijama i znanju u društvu, potpomognut dostupnošću informacijskih i komunikacijskih tehnologija, podržava održivi razvoj i poboljšava živote ljudi.⁵¹ Pod četvrtom točkom deklaracije spominju se informacijski posrednici, izričito knjižnice i arhivi koji pomažu vladi i ostalim ustanovama u komuniciranju i razumijevanju podataka o održivosti, a to mogu činiti: prepoznavajući i usredotočujući se na relevantne i goruće potrebe i probleme stanovništva, povezujući zainteresirane strane prelazeći preko regionalnih, kulturnih i drugih prepreka da se olakša komunikacija i razmjena razvojnih rješenja za postizanje većeg odjeka, omogućujući javne rasprave i prostor za sudjelovanje javnosti u donošenju odluka, nudeći obuku, vještine i usluge kako bi se pomoglo ljudima da dobiju i razumiju informacije.⁵²

U skladu s deklaracijom većina knjižnica pruža nove raznovrsne informacije korištenjem fondova knjižnice i novih tehnologija te zagovaranjem otvorenoga pristupa. Tako odašilju poruke i omogućavaju stjecanje vještina koje su potrebne da bi zajednica mogla upravljati vlastitim razvojem.

U današnje je vrijeme važno proučavanje klimatske promjene i promišljanje pojma održivog razvoja, a time je onda važno da se knjižnica i knjižničari aktivno bave tim pitanjima. Kao „vrata ka znanju“, knjižnica može pomoći zajednici razumjeti kako živjeti zeleno svojim primjerom održivosti, ali i edukacijom drugih o njoj.⁵³ Prihvatanjem održive prakse, knjižnica promjenu vrši obrazovanjem i njezinom primjenom. K. Miller predlaže akcijski plan kako bi se svaka knjižnica pozicionirala kao vođa u okolišnim akcijama i obrazovanju. Knjižnice bi trebale postati primjer zajednici u praksi ekološkog pristupa, uspostaviti ekološku praksu u knjižničnim objektima, pokrenuti raspravu o recikliranju i potrošnji energije u cijeloj zajednici te povećati svijest zajednice knjižničnim programima o okolišu i prihvatljivim postupcima.⁵⁴ Tako bi svaka knjižnica trebala razviti akcijski plan koji može poslužiti kao put za donošenje daljnjih odluka. Akcijski plan ne mora biti detaljan, on može jednostavno predstavljati ciljeve koje knjižnica želi ispuniti.

Može se uvidjeti kako usluge knjižnice pridonose promicanju opće pismenosti, zajedno s medijima i informacijskom pismenošću, i tako pomažu društvu u boljem razumijevanju

⁵¹ Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju. Dostupno na: [https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD\(1\).doc](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD(1).doc) (6.9.2019.).

⁵² Isto.

⁵³ Miller, K. Public libraries going green. Chicago : American Library Association, 2010. Str. VIII.

⁵⁴ Isto.

vlastitih potreba. Danas, kako je porasla svijest za probleme zaštite okoliša, rasprava o održivosti okoliša postala je tema u mnogim vladama i organizacijama. Doprinos takvoj promjeni su knjižnice koje omogućuju pogled na „zelene“ informacije i kritički pogled na „zelene“ teme.

3. Zeleni knjižničarski pokret

Nemojmo uprskati, dobre planete je teško pronaći!

krilatica Zelenih knjižnica, projekt Društva bibliotekara Istre

Poglavlje započinje citatom koji poziva na promjenu životnoga stila jer su onečišćenja u okolišu uglavnom uzrokovana ljudskim postupcima pa utječu na opstanak svih živih vrsta i baštinu budućih generacija. Potrebne su razne mjere za rješavanje ovih problema, a pitanja održivosti i zaštite raširena su u mnogim vladama i organizacijama. U pronalasku odgovora ovome problemu uključile su se i knjižnice koje se početkom 1990-ih okupljaju u pokret zelenih knjižnica čija je glavna briga smanjenje utjecaja knjižnica na okoliš.⁵⁵ Knjižnice preuzimaju proaktivniju ulogu, djeluju kao uzori za održivost, pomažući zajednici da postane zelena i održiva.

Zeleni knjižničarski pokret (eng. *The Green Library Movement*) postoji već više od dvadeset godina, a prvi članci o zelenim knjižnicama pojavili su se u časopisu *The Wilson Library Bulletin's* koji je sadržavao poseban odjeljak nazvan *Knjižnice i okoliš* (eng. *Libraries and the Environment*).⁵⁶ U časopisu su James i Suzanne LeRue napisali glavni članak pod nazivom *Zeleni knjižničar* (eng. *The Green Librarian*) koji je među prvim člancima o knjižnicama i zelenome pokretu, a ujedno glasi kao manifest za one koji žele postati zeleni knjižničari u osobnim i profesionalnim sposobnostima.⁵⁷ Članci značajno predstavljaju ponovni interes za zeleni ekološki pokret jer su objavljeni nedugo nakon 20. godišnjice obilježavanja Dana planeta Zemlje.

Zeleni se pokret razvija te je 1991. godine skupina djelatnika Knjižnice u Berkeleyu u Kaliforniji i knjižničari Knjižnice Sveučilišta Idaho u Moskvi odlučila izdati stručni časopis *Zelene knjižnice: ekološke teme u svijetu informacija* (eng. *The Green Library Journal: Environmental Topics in the Information World*).⁵⁸ Novoosnovana Radna skupina za zaštitu okoliša (eng. *The Task Force on the Environment: TFOE*) Američkoga knjižničarskoga

⁵⁵ Kurbanoglu, S.; Boustany, J. From green libraries to green information literacy. // European Conference on Information Literacy (ECIL), Dubrovnik, 22.-23. listopada 2014. Str. 47. Dostupno na : https://www.researchgate.net/publication/284731109_From_Green_Libraries_to_Green_Information_Literacy (18.2.2019.).

⁵⁶ Antonelli, M. The green library movement: an overview and beyond. // *Electronic Green Journal* 27, 1(2008), str. 3. Dostupno na: <http://escholarship.org/uc/item/39d3v236> (3.9.2019.).

⁵⁷ Abbey, H. N. The Green Archivist: A Primer for Adopting Affordable, Environmentally Sustainable, and Socially Responsible Archival Management Practices. // *Archival Issues* 34, 2(2012), str. 91-116. Dostupno na: https://minds.wisconsin.edu/bitstream/handle/1793/72389/AI_Vol34_No2_HeidiNAbbey1.pdf?sequence=1 (11.9.2019.).

⁵⁸ Antonelli, M. Nav. dj. Str. 3.

društva (eng. *American Library Association: ALA*) značajno je doprinijela prvom izdanju časopisa. Radna skupina osnovana je 1989. godine, a cilj joj je bio približiti knjižničarima različite izvore podataka o okolišu i unutar knjižnica prepoznati brigu o okolišu. Bili su među prvim domaćinima različitih konferencija na temu održivosti i zelenih knjižničarskih pokreta.⁵⁹

Tek deset godina kasnije, pojavljuju se ponovno članci koji govore o zelenom knjižničarskom pokretu. Između 2001. i 2010. godine brojni su članci o zelenom knjižnicama objavljeni u časopisima *College & Research Libraries*, *American Libraries* i *Library Journal*. Prelazak s kratkih članaka na knjige dogodio se 2009. godine kada su Sam McBane Mulford i Ned A. Himmel objavili prvi opsežni zeleni priručnik *How Green is My Library*, a u proljeće 2010. godine Kathryn Miller objavljuje prvi zeleni vodič za narodnu knjižnicu *Public Libraries Going Green*.⁶⁰

Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) prepoznao je mogućnosti zelenog knjižničarskoga pokreta te je 2008. godine na Svjetskom knjižničarskom i informacijskom kongresu u Quebecu organizirao *Grupu za okoliš, održivost i knjižnice* (eng. *Environment, Sustainability and Libraries Special Interest Group: ENSULIB*). Razmatranje uloge čovječanstva u klimatskim promjenama i pojam održivog razvoja glavna je briga društva, a samim tim i knjižnica. Žele potaknuti knjižničare da razmišljaju o sljedećim pitanjima: učinku klimatskih promjena na knjižnice (promjena uvjeta skladištenja i očuvanja, izolacija zgrada, utjecaji na knjižnične financije i upravljanje itd.), primjeni ekološki prihvatljivih praksi u knjižnici (iskorištavanje kišnice, korištenje obnovljivih izvora energije, kontrola ispisa papira, recikliranje papira itd.), predloženim preporukama za okoliš (recikliranje zastarjelih dokumenata, uporaba biorazgradivih materijala itd.), promicanju resursa i usluga za održivost (razvoj zbirke na teme zaštite okoliša, izložbe, informiranje i sl.) te povećanju svijesti knjižničara o problemima zaštite okoliša.⁶¹ Godine 2011. IFLA objavljuje *Smjernice za narodne knjižnice* koje je izmijenjeno i dopunjeno izdanje naslova iz 2001. godine *Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga*. U smjernica se uvodi pojam zelenih (ekoloških prihvatljivih) knjižnica te osim dijela

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Miller, K. Nav. dj. Str. 8.

⁶¹ Environment, Sustainability and Libraries Special Interest Group. Dostupno na: <https://www.ifla.org/about-environmental-sustainability-and-libraries> (6.9.2019.).

upravljanja knjižnicom potiče se usvajanje zelenih zgrada kako bi knjižnice mogle ostvariti maksimalnu ekološku učinkovitost.⁶²

Slijedeći *Izjavu o knjižnicama i održivom razvoju*, IFLA je 2016. godine pokrenula nagradu *Zelena knjižnica* (eng. IFLA Green Library Award) s ciljem unapređenja struke i širenju svijesti o ulozi knjižnica i knjižničara u unapređivanju standarda održivosti.⁶³ Mogu se prijaviti sve vrste knjižnice koje su osvijestile društvenu odgovornost i vodstvo u mnogim sektorima knjižnica prema okolišu te promiču razvoj zelene knjižnice na lokalnoj i svjetskoj razini. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu je 2018. godine osvojila četvrto mjesto u natjecanju za projekt *Zeleni festival* koji je 2017. godine organizirala u suradnji s Radnom grupom za zelene knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva.⁶⁴

Zeleni knjižničarski pokret proširio se u svijetu, gotovo da i ne postoji knjižničar koji danas ne zna za zelene knjižnice. Osnivanje IFLA-ine Grupe za okoliš, održivost i knjižnice pomaže knjižnicama da budu u korak s vremenom. Razmišljanje o učinku klimatskih promjena, ali promjena svakodnevne prakse omogućilo je pokretanje brojnih zelenih knjižnica i uspješno provođenje akcijskih planova. Bez obzira na vrstu ekološkoga problema, može se i mora se najprije lokalno djelovati, pri čemu Harri Saharavita zaključuje „možda knjižničari ne mogu pokupiti sve plastične boce iz mora, ali mogu podijeliti informacije o recikliranju plastičnih boca.“⁶⁵

U samom izrazu „zelena knjižnica“ očituju se višeznačnost. Najčešće se upotrebljava u dvama značenjima. S jedne strane, zelena knjižnicu promatra se kao zelenu i održivu zgrada u sklopu različitih održivih praksi, poput recikliranja, a s druge strane zelena knjižnica može se definirati kao koncept zelenih program, usluga, zbirki i informacijskih sustava, stoga će se u sljedećim poglavljima ukratko predstaviti koncepti koji se danas upotrebljavaju.

⁶² Indir, I. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 1 (2012), str. 130. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/93699> (6.9.2019.).

⁶³ IFLA Green Library Award. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/10159> (11.9.2019.).

⁶⁴ NSK osvojila četvrto mjesto u natjecanju za nagradu Zelena knjižnica IFLA-e. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <https://www.nsk.hr/nsk-osvojila-cetvrto-mjesto-u-natjecanju-za-nagradu-zelena-knjiznica-ifla-e/> (13.9.2019.).

⁶⁵ Lukačić, P. ENSULIB - Međunarodna grupa unutar IFLA-e koja se bavi održivim razvojem i knjižnicama. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 20, (2018), str. 11-12. Dostupno na: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak20/Svezak_20_2017.pdf (3.9.2019.).

3.1. Zelene knjižnice kao zgrade

Uvriježeno je mišljenje da je zelena knjižnica „knjižnična zgrada koja je projektirana i izgrađena tako da u najmanjoj mogućoj mjeri nepovoljno utječe na okoliš“.⁶⁶ Zanimanje za dizajn zelene knjižnice pojačalo se u Chicagu 2007. godine kada je organiziran seminar *Krenimo na zeleno* (eng. *Going green*) u organizaciji *Library Journal Design Institutea* gdje su se sastali knjižničari, arhitekti i urbanisti, a cjelodnevnim izlaganjima podijelili su najnovija dostignuća, strategije, probleme i rješenja koja se odnose na održivi dizajn, a osim praktičnoga dijela programa sudionici su uvidjeli knjižnicu kao primjer održive prakse u zajednici.⁶⁷

U tome kontekstu na zelenu knjižnicu počinje se gledati kao na zelenu održivu zgradu koja je konstruirana, izgrađena, obnovljena i ponovno korištena na ekološki i učinkovit način. Zelena zgrada jest ona koja zadovoljava potrebe današnjih korisnika, ali ne ugrožava njihovo zdravlje. Pri izgradnji takvih zgrada misli se na rasvjetu, grijanje, ventilaciju, unutrašnju opremu koja je izgrađena od prirodnih materija i time se pokušava smanjiti iscrpljivanje neobnovljivih materijala. Smanjeni troškovi izgradnje i utjecaj ugljika na zgrade te očuvanje prirodnih sredstava razlozi su zbog koji bi knjižnice trebale graditi ili ugraditi obilježja zelenih zgrada.⁶⁸ Održiva gradnja promatra se u kontekstu održivoga razvoja i javlja se kao prioritet suvremenoga graditeljstva i energetike. Sukladno održivome razvoju za gradnju je potrebno koristiti građevinske proizvode iz lokalnoga okruženja jer se time povoljno utječe na lokalnu gospodarsku i sociokulturnu dimenziju.⁶⁹

IFLA-ina Grupa za okoliš, održivost i knjižnice (ENSULIB) izdala je *Kontrolni popis za održivu gradnju, opremu i upravu* koji je preveden na hrvatski jezik, a popis se odnosi na poslove koji su vezani uz planiranje i izgradnju zelenih zgrada.⁷⁰

Jedna stavka s popisa je certifikat za zelene zgrade. Kako se često zelenom knjižnicom smatra zgrada knjižnice, potrebna je određena kvalifikacija.⁷¹ Tako su s ciljem unapređenja

⁶⁶ Reitz, J. M. Online dictionary for library and information science. Dostupno na: <http://www.abc-clio.com/ODLIS> (6.9.2019.).

⁶⁷ Kuzyk, R. Going green. // *Library Journal*. 2008. Dostupno na: <http://lj.libraryjournal.com/2008/05/events/going-green> (9.9.2019.).

⁶⁸ Antonelli, M. Nav. dj. Str. 4.

⁶⁹ Dubraja, M.; Mikulić, N. Pregled sustava održive gradnje: LEED, BREEAM, DGNB. // *Polytechnic and design* 6, 1(2018), str. 54-55. Dostupno na: <https://doi.org/10.19279/TVZ.PD.2018-6-1-06> (11.9.2019.).

⁷⁰ Werner, K.U. Sustainable buildings, equipment, and management. A checklist. // *The Green Library = Die grüne Bibliothek. The challenge of environmental sustainability* / ur. Hauke, P.; Latimer, K.; Werner, K. U. München/Boston: De Gruyter Saur, 2013. Str. 5. Dostupno na: https://www.ifla.org/files/assets/environmental-sustainability-and-libraries/GreenLibraryChecklist/greenlibs_checklist_croatian.pdf (9.9.2019.).

održive gradnje u svijetu razvijeni brojni sustavi certificiranja održivih građevina od kojih su najpoznatiji: LEED (Sjedinjene Američke Države), BREEAM (Velika Britanija), DGNB (Njemačka). BREEAM (eng. *Building Research Establishment Environmental Assessment Methodology*) sustav pokrenut je 1990. godine u Velikoj Britaniji, a osmišljen je kao sustav koji pomaže građevinarima smanjiti negativan utjecaj gradnje na okoliš. Koristi se za ocjenjivanje novih zgrada, infrastrukture, urbanističkog planiranja, ali i kao smjernice za postojeće zgrade u kojima se gleda širok spektar utjecaja na okoliš.⁷² Važno je naglasiti kako BREEAM osvježava svoj sustav u skladu s napretkom održivoga razvoja na tržištu.

Najzastupljeniji sustav procjene održive gradnje u cijelome svijetu je LEED (eng. *Leadership in Energy and Environmental Design*) koji ima razvijen sustav ocjena za praćenje i certificiranje održivih građevina, a postoji pet kategorija: održivo mjesto, učinkovitost vode, energija i atmosfera, materijali i resursi, kvaliteta unutrašnjeg okruženja.⁷³ Sustav ocjenjivanja je progresivan jer ima četiri razine: certificirana, srebrna, zlatna i platinasta, a zgrade koje su certificirane prema tome sustavu pokazuju bolje izvođenje od konvencionalnih zgrada u smislu učinkovitoga korištenja energije i voda. U Njemačkoj djeluje Društvo za održivu gradnju (njem. *Deutsche Gesellschaft für Nachhaltiges Bauen*) čija metodologija uzima tri dimenzije održivosti ispitujući tako ekološke, ekonomske i socijalno-kulturne čimbenike s ciljem stvaranja okoline koja će biti ekološki kompatibilna, ekonomična te svojim korisnicima pružiti udobnost i učinkovitost.⁷⁴

Certifikat može pridonijeti uspješnosti knjižnice tako da u što većoj mjeri postanu zelene i održive. Diljem svijeta postoje knjižnice koje imaju certifikat održivosti, tako se na mrežnoj stranici *Green Libraries* mogu pronaći 42 zgrade zelenih knjižnica u Sjevernoj Americi s dostupnim podacima i poveznicama na svaku knjižnicu.⁷⁵

Ako se razmišlja o gradnji zelene knjižnice, potrebno je misliti na udobnost budućih korisnika i posvetiti se ekološkoj izgradnji, radu, održavanju i emisiji CO₂. Budući da knjižnice mogu arhitektonskim dizajnom promijeniti stav, arhitekti moraju osigurati održiv dizajn vidljiv u glavnim javnim prostorima knjižnice. Sama struktura zgrade trebala bi imati atrij koji je tipično obilježje knjižnice, a utvrđivanjem prostornih zona smanjiti potrošnju energije. Krovovi bi trebali biti zeleni (vrt) i iskorištavati solarnu energiju. Što se tiče

⁷¹ Aulisio, G. J. Green libraries are more than just buildings. // *Electronic Green Journal* 35, 1(2013), str. 1. Dostupno na: <https://escholarship.org/uc/item/3x11862z> (6.9.2019.).

⁷² Dubraja, M.; Mikulić, N. Nav. dj. Str. 5.

⁷³ Antonelli, M. Nav. dj. Str. 4.

⁷⁴ Dubraja, M.; Mikulić, N. Nav. dj. Str. 54-55.

⁷⁵ Green libraries. Dostupno na: <http://www.greenlibraries.org> (9.9.2019.).

materijala bitno je da su obnovljivi, ali i izdržljivi te da se upotrebljavaju reciklirani materijali.

Najveći dio energije troši se u zgradama knjižnice na zagrijavanje, osvjetljavanje, prozračivanje unutarnjih prostora te za napajanje računala i drugih oblika multimedije. Knjižnica tako pripada u visokoenergetskoga korisnika koja bi trebala težiti generiranju vlastite energije.⁷⁶ Najviše se može uštedjeti tako da se udio električne energije dobiva iz obnovljivih izvora energija te da se energija proizvodi pomoću fotonaponskoga sustava, a za vrijeme odsutnosti treba se gasiti struja. Prirodno prozračivanje je korisno jer je zdravo okruženje potrebno svima, a teži se izbjegavati značajniju upotrebu klimatizacijskoga sustava.

Stvaranje idealnih uvjeta za knjižničnu građu i korisnike preduvjet je izgradnje jedne knjižnice. Prozorska stakla moraju pružiti toplinsku izolaciju, a okviri trebaju biti uvučeni kako bi pružili zaštitu od sunčeve svjetlosti. U svim dijelovima knjižnice treba se osigurati prirodnu svjetlost, naročito u čitaonicama koje idealno trebaju biti okrenute prema sjeveru kako bi se korisnici potpuno mogli usredotočiti na rad, stoga je u dizajnu knjižnice ključno povećati razinu dnevnoga osvjetljenja. Danas je moderna upotreba ostakljenoga ili dvostrukoga pročelja. Dvostruko pročelje omogućava u knjižnici izolaciju od vanjske buke te bolju kontrolu topline i svjetlosti. Svaka bi zgrada trebala imati sustav osvjetljavanja sa sensorima kretanja kako bi se umjetno svjetlo koristilo po potrebi, a da bi zgrada bila potpuno održiva mora se regulirati potrošnja tople vode te iskorištavati kišnica.⁷⁷ Budući da se oko 25 % globalne energije potroši na prijevoz, važan je smještaj knjižnice. Zgrada bi trebala biti smještena u centru u blizini autobusnih, tramvajskih i željezničkih stajališta, a putevi do knjižnice uređeni parkom i biciklističkim stazama.⁷⁸

Zelena knjižnica ne mora biti samo novoizgrađena zgrada koja ima certifikat da je ekološki prihvatljiva. S obzirom na to da je gradnja novih knjižnica, posebno u Hrvatskoj, skoro nemoguća misija, sve se knjižnice mogu priključiti zelenom knjižničarskome pokretu ako u svoju svakodnevnu praksu uključe održivost. G. J. Aulisio smatra da je popularnost izraza „zelena knjižnica“ nesretna jer označava nove i ekološki prihvatljive zgrade, a samim time je štetna za one knjižnice koje ozbiljno rade na tome da održivost uključe u svoju misiju, unatoč

⁷⁶ Edwards, B. W. Sustainability as a Driving Force in Contemporary Library Design. // Library Trends 60, 1 (2011), str. 196. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/236699859_Sustainability_as_a_Driving_Force_in_Contemporary_Library_Design (9.9.2019.).

⁷⁷ Werner, K.U. Nav. dj. Str. 5.

⁷⁸ Edwards, B. W. Nav. dj. Str. 201.

zgradi u kojoj su smještene.⁷⁹ Predlaže da se izraz „zelena knjižnica“ odnosi na knjižnicu koja promiče održivost obrazovanjem i vlastitim dostignućima jer su knjižničari ti koji mogu potaknuti zajednicu na razmišljanje o održivom načinu života.

Od knjižničara se, kao i ostalih zaposlenika, očekuje da će pokazati najbolje prakse u području održivoga razvoja jer im to omogućava prijenos zelene poruke. U knjižnicama bi se trebao odvajati otpad, reciklirati ambalaža, a pri čišćenju se ekonomično koristiti netoksičnim proizvodima na bazi vode, bez mirisa. Mogla bi se razmotriti i izrada vlastitih sredstava za čišćenje iz ekoloških prihvatljivih materijala. Kako bi svaka knjižnica bila održiva mora se smanjiti količina otpada te posebno odvajati staklo, papir, plastiku i baterije. Pri kupnji informacijske i komunikacijske tehnologije treba se obratiti pozornost je li zelena (eng. *Green It*) i paziti da računalna oprema ima certifikat za hardver „energy star“, koji imaju manju potrošnju energije. Knjižničari korisnicima mogu ponuditi skeniranje dokumenata umjesto kopiranje ili prilikom ispisivanja koristiti obostrani ispis.

Knjižnice moraju biti vodeći primjeri i pridobiti korisnike za strategiju održivosti, ali i druge zainteresirane organizacije koji mogu biti potencijalni donatori, agencije za financiranje ili prijatelji knjižnice, zato se puno truda treba uložiti u promociju i odnose s javnošću kako bi se razvila suradnja.

Prilagodba promjenama u svijetu, napose utjecaju klimatskih promjena očituje se izgradnjom energetskih učinkovitih knjižnica. U kulturi održivosti knjižnica ne smije izgubiti svoj duh u potrazi za novim medijima. Knjižnica postaje mjesto gdje se ideje kulturnoga i ekološkoga ujedanju te se održive poruke prenose tekстом, digitalnim medijima i arhitekturom.⁸⁰ Ključno je da knjižnice budu održive, ne samo u fizičkome smislu nego i u smislu društvene i kulturne održivosti.

3.1.1. Primjeri zelenih knjižnica u svijetu

Ekološki se održive knjižnice nalaze u cijelome svijetu. U ovome poglavlju istaknut će se nekoliko knjižnica koje su novoizgrađene ili obnovljene, a u svojoj praksi primjenjuju zelene aktivnosti.

⁷⁹ Aulisio, G. J. Nav. dj. Str. 1.

⁸⁰ Edwards, B. W. Nav. dj. Str. 214.

Knjižnica Šentvid ogranak je Gradske knjižnice Ljubljana⁸¹ koja je renovirana 2014. godine te obnovljena prema konceptu zelene knjižnice. Knjižnica zadovoljava potrebe svojih korisnika, ne ugrožava zdravlje i prirodne izvore te uzima u obzir nacionalne i međunarodne preporuke za izbor građevinskih materijala. Police za knjige su drvene, stolice su kožne, a LED rasvjeta osvjetljava cijelu knjižnicu promjenjivim intenzitetom. Knjižnica ima višenamjenske prostore koji se mogu prilagoditi različitim događajima. Pri održavanju knjižnice koriste se ekološkim proizvodima za čišćenje i recikliranim papirnatim ručnicima. Otpad se odvaja. Ekološke aktivnosti razvijene su u želji da zaštita prirode stalno živi sa zelenom knjižnicom promovirajući aktivnosti lokalne zajednice.

Američka međunarodna sveučilišna knjižnica – Afrika (eng. *United States International University-Africa Library: USIU-Afrika*)⁸² sveučilišna je knjižnica u Nairobi (Kenya) koja se prostire na četiri kata. Zgrada je modernoga održivoga dizajna čemu svjedoči vrt s drvećem i biljkama koji se nalazi u središtu knjižnice. Vrt s klupama u knjižnici pruža učinak vanjskoga prostora te je korisnicima mjesto za opuštanje i razgovor. Atrij je osmišljen tako da prirodna svjetlost dopire u sve kutove knjižnice, uključujući donji kat. Solarni prozori s dvostrukim ostakljenjem osiguravaju sunčevu svjetlost i sjenčanje. Zgrada ima prirodno prozračivanje, a ekološki izgled knjižnice dodatno je proširen održivim praksama. Ravni krov omogućuje sakupljanje kišnice koja se koristi za navodnjavanje travnjaka tijekom cijele godine. Uvedene su ekološke vreće za studente kako bi ponijeli posuđene knjige.

Knjižnica Foshan nalazi se u Foshan New Cityju. Zgrada knjižnice potpuno iskorištava prirodne resurse. Svojim dizajnom promiče sklad između arhitekture i prirode. Stakleno je pročelje energetski učinkovito jer omogućava dobru dnevnu osvjetljenost. Knjižnica koristi sustav ponovne uporabe kišnice, a energija se štedi uporabom LED svjetala u policama koja se automatski uključe i ugase kada korisnik napusti područje. Knjižničari su u svakodnevnu rutinu uveli održivu praksu pa su uredi bez papira, a aktivnosti knjižnice objavljuju se na mrežnim stranicama. Zelenim aktivnostima promiče se razvijanje svijesti o uštedi energije i zaštiti okoliša. IFLA je knjižnici dodijelila nagradu za najbolju zelenu knjižnicu 2018. godine.⁸³

⁸¹ Mestna knjižnica Ljubljana. Dostupno na: <https://www.mklj.si/> (18.9.2019.).

⁸² USIU-Africa. Dostupno na: <https://www.usiu.ac.ke/library/> (19.9.2019.).

⁸³ IFLA Green Library Award 2018 Winners Announced. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/60935?og=479> (11.9.2019.).

Medijska knjižnica sv. Josip (eng. *Media Library of Saint-Joseph*)⁸⁴ nalazi se na otoku Reunionu u Francuskoj i primjer je održivog arhitektonskog dizajna koji se uklapa u prirodno okruženje. Inovativni dizajn zrcali lokalni životni stil. Knjižnica funkcionira bez klimatizacije, uglavnom zahvaljujući svojoj prirodnoj zaštiti od sunčevih zraka, izolaciji, unakrsnoj ventilaciji i zelenim krovovima. Istodobno se kombinira tradicionalna arhitektura, funkcionalnost moderne arhitekture i ugradnju važnih održivih i okolišnih mjera.⁸⁵ Knjižnica je snažno kulturno središte koja je u svoje programe uključila pitanja ruralnog razvoja, sigurnosti hrane, dobrobiti i zaštitu okoliša.

Arapska knjižnica ogranak je *Središnje gradske knjižnice* u Scottsdaleu. Reprezentativni je primjer arhitektonskoga dizajna inspiriranog prirodom i nadahnut klancima savezne države Arizone. Knjižnica brine o okolišu zahvaljujući uporabi održivih materijala, poput recikliranoga pamuka, a korisnicima se želi pružiti mirna oaza za rad. Na parkiralištu knjižnice nalaze se utičnice za punjenje električnih vozila. Za svoj održivi dizajn i brigu o okolišu knjižnica je dobila nekoliko nagrada.⁸⁶

Središnja gradska knjižnica u Austinu⁸⁷ (SAD) izgrađena je 2017. godine, a pozornost privlači dizajnom i ekološkom održivošću. Na krovu se nalaze solarne ploče pomoću kojih se knjižnica opskrbljuje električnom energijom, a izgrađen je i sustav za prikupljanje kišnice. Atrij je knjižnice ispunjen dnevnom svjetlošću, a osim unutarnjega prostora knjižničari potiču i čitanje na dvama trijemovima.⁸⁸ U radu su posvećeni pružanju jednostavnog pristupa informacijskom svim uzrastima, a programima korisnike žele usmjeriti održivom djelovanju.

Gradnja održivih zgrada proširena je na globalnoj razini jer se dizajnom teži potaknuti na razmišljanje o svakodnevnome održivom djelovanju. Knjižnice su tu ideju prihvatile te izgradnjom novih zgrada ili obnovom postojećih usmjeravaju na zdraviji i uređeniji prostor za rad korisnika i zaposlenika. Primjeri zelenih knjižnica prikazuju kako se održivom gradnjom može osigurati kvaliteta i trajnost građevine, a pri tome biti energetski učinkoviti i ne štetiti okolišu.

⁸⁴ La médiathèque. // Ville de Saint-Joseph. Dostupno na: <https://saintjoseph.re/La-mediathèque> (18.9.2019.).

⁸⁵ Media Library Wild South, Reunion overseas department, France. // Build Up: The European portal for energy efficiency in buildings. Dostupno na: <https://www.buildup.eu/en/practices/cases/media-library-wild-south-reunion-overseas-department-france> (18.9.2019.).

⁸⁶ Eskins, J.; Burshtein, K. Step Inside the World's 9 Most Futuristic Libraries. // Architectural digest. Dostupno na: <https://www.architecturaldigest.com/story/futuristic-libraries> (18.9.2019.).

⁸⁷ Austin Public Library. Dostupno na: <http://library.austintexas.gov/> (18.9.2019.).

⁸⁸ Eskins, J.; Burshtein, K. Nav. dj.

3.2. Zelena pismenost

Kao dio društvene svijesti istodobno s industrijskim razvojem javlja se ekološka svijest koju su aktivirali brojni ekološki problemi koji su kulminirali krajem 20. stoljeća. Brojni ekološki stručnjaci i biolozi upozoravaju na klimatske promjene i njihov utjecaj na okoliš pa se u to vrijeme javlja koncept zelene, odnosno ekološke pismenosti kao ključan dio obrazovanja za održivi razvoj.

Iako se pojam pismenosti u početku shvaćao samo kao sposobnost čitanja i pisanja, danas je proširen obuhvaćajući mnoštvo diskurza. Izraz ekološke pismenosti ima različite bliskoznačnice, pa se tako u literaturi na engleskome jeziku navodi: *green literacy*, *environmental literacy*, *green information literacy*, *ecological literacy* te srodni pojmovi poput *environmental education* i *environmental ignorance*.⁸⁹ Unatoč širokoj uporabi, uložen je napor kako bi se utvrdile razlike između pojedinih pojmova istaknuvši čvrsta uporišta svake teorije.

Koncept se okolišne pismenosti javlja krajem 60-ih godina prošloga stoljeća kada Charles E. Roth objavljuje članak u kojem raspravlja o ekološkom pismenom građaninu.⁹⁰ C. E. Roth smatra da okolišna pismenost (eng. *environmental literacy*) uključuje ljudski diskurs o međusobnim odnosima s okolišem koja je u osnovi sposobnost tumačenja relativnog zdravlja okoliša te poduzimanja odgovarajućih mjera s ciljem održavanja zdravlja tih sustava.⁹¹ U to vrijeme, 1975. godine, kao rezultat promišljanja o održivom obrazovanju nastala je *Beogradska povelja* na konferenciji o obrazovanju za okoliš UNESCO-a i UNEP-a kojom se potvrđuje da bi se obrazovanjem o okolišu pojedinac trebao pripremiti za razumijevanje glavnih problema suvremenoga svijeta i razviti potrebne vještine, stavove i motivacije da pojedinačno i kolektivno djeluje na rješavanju trenutnih problema i sprječavanju novih.⁹² *Beogradska povelja* i *Deklaracija iz Tbilisija* smatraju se službenim dokumentima s područja obrazovanja o okolišu, a deset godina nakon deklaracije, 1987. godine u Moskvi je donesena strategija koja je usmjerena na bitne smjernice za obrazovanje o okolišu. To je bilo razdoblje izraženog entuzijazam u obrazovanja o okolišu.

⁸⁹ Čadovska, I.; Tkalčić, A. Nav. dj. Str. 69.

⁹⁰ Roth, Ch. E. Environmental literacy: its roots, evolution and directions in the 1990s. // ERIC Publications; Reports – General (1992), str.7. Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?id=ED348235> (11.9.2019.)

⁹¹ Isto, str. 5.

⁹² United Nations Environment Programme. The Belgrade Charter: a framework for environmental education. // International Workshop on Environmental Education. Belgrade, 1975. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000017772> (14.9.2019.).

Paul Risser se 80-ih godina 20. stoljeća prvi koristi izrazom ekološka pismenost (eng. *ecological literacy*) u tekstu *Obraćanje prošloga predsjednika Američkom ekološkom društvu* u kojemu poziva ekologe na razmišljanje i raspravu o osnovama ekološke pismenosti. Otprilike u isto vrijeme, razvija se koncept ekološke pismenosti u drugome smjeru kada 1992. godine David Orr u časopisu *Ecological Literacy: Education and the Transition to a Postmodern World* pri čemu izraze okolišna i ekološka pismenost upotrebljava naizmjenično, usredotočen na stvaranje održive ljudske zajednice. Ekološka je pismenost, kao poticanje održive prakse, stekla popularnost kada je objavljeno izvješće *Naša zajednička budućnost*.⁹³

Nadovezujući se na D. Orru, krajem 90-ih godina prošloga stoljeća ekološki praktičar Frank Capra uvodi pojam ekopismenost (eng. *ecoliteracy*) koji je definirao kao razumijevanje organizacije ekosustava i primjena tih načela na stvaranje održive zajednice. Ono što razlikuje ekopismenost od ekološke pismenosti jest jasan naglasak na održivosti i uvođenju holističkih komponenata usmjerenih na kognitivne, emocionalne, djelatne i duhovne kompetencije.⁹⁴

Kako su knjižnice podržale razvijanje svijesti o održivosti, osim obnavljanjem i gradnjom energetske učinkovite zgrade, prihvatile su biti dio obrazovanja za održivi razvoj, stoga se u kontekstu knjižničarstva najčešće susreće pojam zelena pismenost (eng. *green literacy*). Knjižnice sada imaju priliku pomoći stvaranju ekološki pismene zajednice. U knjižnici cijeli niz usluga može ponuditi informacijska služba koja predstavlja prvi susret između korisnika i ostatka knjižnice, stoga ne čudi njezina uključenost u ekološke aktivnosti i zeleno opismenjavanje korisnika. Knjižničar informator ujedno je i edukator jer ima ulogu naučiti korisnika koristiti izvore u skladu s određenim potrebama i standardima, kako koristiti tehnike pretraživanja i brže doći do željene informacije i slično. Zelena informacijska služba je održivi informacijski sustav koji je osmišljen za upravljanje podacima i informacijama kao rezultat podržavanja određenih istraživanja i znanstvenih i drugih djelatnosti.⁹⁵ Cilj je informacijske službe poticanje zelenoga korisničkoga ponašanja tako da pruža informacije o ekologiji i održivom razvoju, poučava zelenu pismenost na tečajevima, radionicama i predavanjima, nabavlja građu vezanu uz ekologiju i održivi razvoj, organizira izdvojene

⁹³ McBride, B.; Brewer, C. A.; Berkowitz, A. R.; Borrie, W. T. Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: what do we mean and how did we get here? // *Ecosphere* 4, 5(2013), str. 14. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1890/ES13-00075.1> (6.9.2019.).

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ Chowdhury, G. Building environmentally sustainable information services: A green is research agenda. // *Advances in Information Science* 63, 4(2012), str 635. Dostupno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/asi.21703> (11.9.2019.).

zbirke u knjižnici, provodi ekološke projekte te pruža informacije o lokalnim događanjima i udrugama.⁹⁶ Izgradnja zbirke vezane uz ekologiju i održivi razvoj treba biti jedan od prioriteta za izgradnju prikladnoga fonda za zelene knjižnice.

Ključnu ulogu ima i formalno obrazovanje knjižničara i informacijskih stručnjaka jer oni moraju razviti vještine upravljanja elektroničkim izvorima kako bi ih mogli iskoristiti u ostvarivanju boljšeg pristupa informacijama, osobito o okolišu. Svojim uslugama informiranja i educiranja informacijska služba ima pravo kreirati programe vezane uz zelenu pismenost i održivi razvoj jer na taj način utječu na korisničko ponašanje mijenjajući njihove svakodnevne postupke u korist ekološkoga razvoja.⁹⁷ Knjižničari se mogu služiti alternativnim tehnikama, npr. izrada informativnih letaka. Iako alternativne obrazovne tehnike ne pružaju detaljne informacije o temama održivosti, praktične su jer dopiru do više pojedinaca, i, ako su dovoljno kreativne, nezaboravne su.

3.2.1. Zelena informacijska pismenost u knjižnici

Iako broj dostupnih informacija o zelenim knjižnicama raste, o zelenoj informacijskoj pismenosti ne govori se puno. U konceptu zelenih knjižnica jedan od ciljeva je i poticanje zelenoga korisničkoga ponašanja, stoga su knjižnice usmjerene na zeleno opismenjavanje šire javnosti.

Informacijska je pismenost tijekom povijesti proširivala svoju teorijsku i primijenjenu spoznaju, a postojanje različitih definicija koje su pratile brojne terminološke i konceptualne proturječnosti ukazuje na njezinu višedimenzionalnu i kontekstualnu primjenu.⁹⁸ Koncept je ušao u diskurz knjižnične zajednice 1989. godine kada je objavljen *Prolog Američkoga knjižničarskoga društva* (eng. *American Library Association: ALA*) u kojem se nalazi pojmovno određene informacijske pismenosti.⁹⁹ Informacijski pismeni ljudi su oni koji su naučili kako učiti. Znaju učiti jer znaju kako je znanje organizirano, kako pronaći informacije i kako ih koristiti na način da drugi mogu učiti od njih te su pripremljeni za cjeloživotno učenje jer uvijek mogu pronaći informacije potrebne za bilo koji zadatak ili odluku.¹⁰⁰ U

⁹⁶ Čadovska, I.; Tkalčić, A. Nav. dj. Str. 71.

⁹⁷ Isto, str. 72.

⁹⁸ Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Informacijska pismenost? Da, mi možemo...Yes, we can. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 12, (2010), str. 8. Dostupno na: <https://library.foi.hr/lib/casopis.php?sqlx=S02110&H=&E=&broj=201000012&sqlid=1&U=> (6.9.2019.).

⁹⁹ Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. // American Library Association. Dostupno i na: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential> (6.9.2019.).

¹⁰⁰ Isto.

dokumentu se tvrdi da je potrebno rekonstruirati proces učenja da bi se studenti uključili u obrazovni proces i to tako da: budu svjesni informacijske potrebe, prepoznaju informaciju za rješavanje problema, pronađu potrebnu informaciju te ju vrednuju, organiziraju informaciju i da se njome učinkovito koriste. Kada bi se u šarenilu informacija odredila informacijska pismenost, sve definicije u svojoj jezgri obuhvaćaju pronalaženje, vrednovanje te korištenje i primjenu informacija.

Povijesna razmatranja pokazuju da su se knjižnice oduvijek zauzimale infrastrukturno mjesto u obrazovanju te postaju resursom bez kojeg su ciljevi suvremenih obrazovnih sustava teško ostvarivi stoga neke knjižnice prednjače po brojnosti programa informacijskoga opismenjavanja.¹⁰¹ Razvijanje informacijske pismenosti danas je uvedeno u gotovo sve temeljne dokumente knjižničarske struke. U trenutku kada je došlo do prodora koncepta cjeloživotnoga obrazovanja, informacijska je pismenost postala žarište djelovanja svih tipova knjižnica. No, uloga informacijske pismenosti u djelovanju narodnih knjižnica manja je u odnosu na knjižnice formalnoga obrazovanja jer su okviri zadani odrednicama programa obrazovanja. S druge strane, narodne knjižnice, koje su otvorene za sve korisnike, jedinstvene su za isticanje njihove infrastrukturne uloge u cjeloživotnom učenju.¹⁰² S informacijskom pismenosti ideja cjeloživotnoga obrazovanja pomaže knjižnicama definirati konkretne programe informacijskoga opismenjavanja.

Važna je i uloga knjižničara, a oni prvi trebaju imati znanja o novim medijima i biti informatički pismeni, zato što osiguravaju pristup informacijama na zahtjev i nude značajne informacije.¹⁰³ Knjižničari moraju raditi na razvoju osobne informacijske pismenosti kako bi znali poučiti svakog korisnika da sam pronađe informaciju i usmjeriti korisnike na nove tehnologije. Sukladno tomu knjižničari organiziraju radionice, bilo da se radi o sustavnim edukacijama, bilo povremenim, na kojima korisnici usvajaju informacijsku pismenost tako što uče pretraživati internet, analizirati mrežne stranice, vrednovati informaciju i njome se koristiti. Na takvim radionicama pokušavaju se osvijestiti vještine koje su potrebne, a informacijska pismenost ih podrazumijeva. Stanje u knjižnicama ponekad može biti i nezadovoljavajuće jer se ponekad informacijsko opismenjavanje u knjižnicama nudi *ad hoc*,

¹⁰¹ Špiranec S.; Banek Zorica, M. *Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta*. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2008. Str. 95.

¹⁰² Isto, str. 144.

¹⁰³ Čunović, K. Poučavanje djece i mladih informacijskoj pismenosti u knjižnicama. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 12, (2010), str. 10. Dostupno na: <https://library.foi.hr/lib/casopis.php?sqlx=S02110&H=&E=&broj=201000012&sqlid=1&U=> (6. 9. 2019.).

nesustavno i sporadično, a provedba se najčešće oslanja na individualan rad jednoga knjižničara ili pak pojedinačnoj suradnji nastavnika i knjižničara.¹⁰⁴

Zelena pismenost definirana je ranih 90-ih godina 20. stoljeća i promatra se kao skup konvencionalnih vještina proširenih tako da proširuje i uključuju održivo razmišljanje.¹⁰⁵ Informacijska je pismenost izvrsna podloga za zelenu pismenost jer kompetencije pronalaženja, vrednovanja i korištenja informacija itekako mogu obuhvatiti održivost okoliša. Kao zadatak imaju utjecati na svijest pojedinaca i njihovo informacijsko ponašanje na ekološke, ekonomske i društvene sustave koji mogu dovesti do ekološki prihvatljivih aktivnosti u očuvanju okoliša.¹⁰⁶ Informacijska pismenost olakšava pristup i odabir relevantnih i pouzdanih izvora informacija za donošenje ispravnih odluka o pitanjima zaštite okoliša, a kritičko je razmišljanje jedna važna komponenta vještina informacijske pismenosti. Ono pomaže ne samo u kritičkoj procjeni dostupnih informacija o održivosti već i u uočavanju i razumijevanju relativnoga zdravlja okoliša. Nadalje, napredne računalne vještine koje su preduvjet informacijske pismenosti, skraćuju korištenje računala za pretraživanje pri čemu se smanjuje emisija ugljičnoga dioksida pa se dolazi do zaključka kako informacijska pismenost i nenamjerno olakšava postizanje održivoga razmišljanja.¹⁰⁷ Drugim riječima, održivo razmišljanje najvažnija je dodatna komponenta zelene informacijske pismenosti.

Budući da su knjižnice središnje mjesto u akademskim istraživanjima studenata, rad knjižničara na ugrađivanju informacijske pismenosti pravo je mjesto za transformaciju praksi. Prilagođavanjem nacionalnih standarda informacijske pismenosti kulturnom, povijesnom, ekološkom, gospodarskom i lokalnom okruženju studenti mogu prepoznati važnost održivih primjena informacija koje traže.¹⁰⁸ Knjižničari trebaju prilagoditi brojne ishode učenja prema cilju onoga što žele ostvariti poučavanjem zelenoga informacijskoga opismenjavanja. Moraju odrediti mjere interakcije studenata s informacijama i istraživačkim procesom, stoga bi studente trebalo podijeliti prema godinama studiranja i za svaku godinu odrediti koje se vještine žele postići na kraju poučavanja. Tako bi studenti prve godine trebali razviti sposobnosti identificiranja informacije, postavljanja istraživačkih pitanja i preoblikovanja pitanja u ključne riječi za pretraživanje te prepoznavanja različitih informacijskih resursa

¹⁰⁴ Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Nav. dj. Str. 9.

¹⁰⁵ Kurbanoglu, S.; Boustany, J. Nav. dj. Str. 54.

¹⁰⁶ Pejić, S. Nav. dj. Str. 14.

¹⁰⁷ Kurbanoglu, S.; Boustany, J. Nav. dj. Str. 55.

¹⁰⁸ Stark, M. R. Information in Place: Integrating Sustainability into Information Literacy Instruction. // *Electronic Green Journal* 32, 1(2011), str. 12. Dostupno na: <https://escholarship.org/uc/item/1fz2w70p> (9.9.2019.).

(npr. pronalaženje pomagala, kataloga knjižnica, baza podataka). Nakon čega bi trebali moći sastaviti bibliografiju, uključujući sve vrste izvora i formate (npr. članke, slike, glazbu; tisak, elektroniku), objasniti važnost citiranja izvora istraživanja i prepoznati etička, pravna i društvena pitanja u vezi s korištenjem informacija (npr. pravo na privatnost, intelektualno vlasništvo) te na najvažnije procijeniti pouzdanost, točnost, autoritet ili čak pristranost izvora informacija.¹⁰⁹ Studenti završnih godina trebali bi kritički promišljati i znati opisati način na koji se organiziraju informacije, objasniti ulogu etike u istraživanju te ekonomske, pravne, političke i društvene utjecaje na pristup i upotrebu informacija i tako povezivati nove informacije s prethodnim znanjem.

Uključivanjem teme održivosti, knjižničari imaju mogućnost poduku iz informacijske pismenosti učiniti bogatijom zbog načina na koji se informacije stvaraju, distribuiraju, koriste i čuvaju. Kako bi se promovirala održivost kao način procjene informacija, studenti kritički promišljaju kako se informacije mogu integrirati s lokalnim znanjem, tradicijom i kulturom, o lokalnim posljedicama i primjeni održivih informacija te značaju zelenih informacija za buduće generacije. Dodavanje održivosti u okvire informacijske pismenosti potiče razmišljanje i istraživanje informacija čime se omogućava razumijevanje suštinske povezanosti između održivog i kritičkog mišljenja.¹¹⁰

Poduka informacijskoj pismenosti dobar je način za ugrađivanje održivoga razmišljanja korisnicima što se može postići demonstracijom činjeničnih podataka, npr. emisija ugljičnoga dioksida (CO₂) generirana internetskim pretraživanjem dok se poučava kako razviti učinkovite strategije pretraživanja.¹¹¹ Prilikom organiziranja radionica informacijske pismenosti u programe se mogu navesti učinci elektroničkih izvora te upotreba informacijskih i komunikacijskih tehnologija na okoliš. Tako se povećava svijest i motivacija korisnika za održivim ponašanjem u vlastitim aktivnostima kada se koriste vještinama informacijske pismenosti.

Ideja o informacijskome opismenjavanju korisnika nije se pojavila preko noći, nego je rezultat evolucijskoga proces koji je započeo s obrazovanjem korisnika.¹¹² Knjižnice su postale svjesne činjenice da su izgubile mjesto primarnoga pristupa informacijama, ali pružanjem usluga informacijskog opismenjavanja imaju priliku promicati svoju djelatnost u oštrom konkurentskom okruženju. Za očekivati je da će knjižničari u svome svakodnevnome

¹⁰⁹ Isto.

¹¹⁰ Isto.

¹¹¹ Kurbanoglu, S.; Boustany, J. Nav. dj. Str. 55.

¹¹² Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Nav. dj. Str. 95.

radu s informacijskim pismenim korisnicima, posebno studentima koji su dobro upućeni u istraživačke procese i informacijske izvore, moći kvalitetnije raditi.¹¹³ Iz uspješnih programa može se zaključiti da su knjižnice odabrale isticanje veza između informacijske pismenosti i učenja da bi zainteresirale okolinu i tako pomnije oblikovale programe.

Informacijska se pismenost može transformirati u zelenu sadržavajući ideju održivoga razvoja, što su knjižnice prepoznale. Vještine pronalaženja, vrednovanja i korištenja informacija mogu obuhvatiti održivost okoliša te utjecati na svijest pojedinaca i njihovo informacijsko ponašanje na ekološke, ekonomske i društvene sustave koji mogu pomoći u zaštiti okoliša. Poučavanje održivoga razmišljanja korištenjem vještina informacijske pismenosti trebalo bi postati sastavan dio učenja informacijske pismenosti, a knjižničari mogu imati ključnu ulogu jer su oni ti koji spajaju zajednicu s ekološkom sviješću i obrazovanjem. Prilagođavanjem standarda informacijske pismenosti kako bi potaknuli zajednicu na razmišljanje o održivosti, knjižničari pomažu građanima da razumiju da sva njihova učenja utječu na svijet i njegovu budućnost na značajan i opipljiv način. Ipak postoji određena zabrinutost da je održivost samo stavka koju treba uključiti pri informacijskom opismenjavaju, a ne način kritičkog razmišljanja o pojedinačnoj i kolektivnoj ulozi u svijetu.

Kao što je prikazano, postoje brojne mogućnosti da informacijska pismenost pridonese održivosti okoliša, ali su potrebna daljnja istraživanja kako bi se razmotrilo više o mogućim praksama. J. Boustany i A. Kurbanoglu smatraju da bi se u budućim istraživanja trebalo usmjeriti na: poticanje znanstvenoga istraživanja, ugrađivanje održivoga razmišljanja u koncept informacijske pismenosti, ugrađivanje održivosti u knjižničnu politiku i strateško planiranje i istražiti način razmjena ideja o zelenoj pismenosti u aktivnostima informacijske pismenosti.¹¹⁴

¹¹³ Isto.

¹¹⁴ Kurbanoglu, S.; Boustany, J. Nav. dj. Str. 56–57.

4. Zeleni programi hrvatskih knjižnica

U Hrvatskoj su strateški dokumenti povezani s obrazovanjem i informiranjem javnosti o zaštiti okoliša i održivom razvoju doneseni sukladno globalnoj razini, ali su projekti zelenih knjižnica započeli desetak godina kasnije. Zamisao je nastala krajem 2010. godine, kada je Društvo bibliotekara Istre povodom Međunarodne godine biološke raznolikosti u suradnji sa Sveučilištem Jurja Dobrile u Puli, organiziralo projekciju filma *Dom* na Odjelu za ekonomiju i turizam „Dr. Mijo Mirković” u Puli.¹¹⁵ Cilj projekta *Zelena knjižnica* je uključivanje i preuzimanje odgovornosti javnosti, posebno povećati znanja i vještine te podići razinu svijesti učenika, studenata, knjižničara i profesora o održivom razvoju i zaštiti okoliša. Javnost su informirali na mrežnim stranicama projekta, projekcijama dokumentarnih filmova, organiziranjem stručnih predavanja, tribina i promocija knjiga ekološke tematike. Većina aktivnosti organizirana je u knjižnicama, no programi su gostovali i u kinu kada su se prikazivali pojedini dokumentarni filmovi. U projekt su bile uključene narodne knjižnice iz Pazina, Pule, Umaga, Novigrada, Labina, Poreča, Buzeta i Rovinja, ali i mnoge druge ustanove.¹¹⁶

Istarski projekt zelene knjižnice potaknuo je širenje „zelenih“ programa na nacionalnoj razini, pa je u Splitu 2014. godine na 39. skupštini Hrvatskog knjižničarskog društva osnovana Radna grupa za zelene knjižnice, po uzoru na srodnu IFLA-inu radnu grupu za održivost okoliša i knjižnice. Svijest o zaštiti okoliša razvijena je među knjižničarima pa je i svrha rada Radne grupe razviti mrežu knjižnica zainteresiranih za sudjelovanje u već pokrenutom projektu te nuditi informacije i poduku za knjižničare. Prva nacionalna akcija *Pokrenimo zelene knjižnice*, kao svojevrsna motivacija knjižnicama da po uzoru na istarski projekt planiraju samostalne aktivnosti, Radna je grupa ponudila knjižnicama i knjižničarskim udrugama projekciju filmova s *E?! – Okolišnog filmskog festivala*. U akciju su se uključile 73 knjižnice koje su imale na raspolaganju pet filmova.¹¹⁷ Uspješna suradnja između Radne skupine i Zelene akcije traje već pet godina, a osim filmova u sklopu događaja organiziraju se tematski paneli vezani za teme filmova i radionice.

¹¹⁵ Kraljević, I. Zelena knjižnica : projekt Društva bibliotekara Istre. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), str. 200. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/115224> (3.9.2019.).

¹¹⁶ Kraljević, I.; P. Lukačić. Zelene knjižnice u Hrvatskoj: poučavanjem do održivog društva. // Slobodan pristup informacijama : 15. okrugli stol : zbornik radova / uredila Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2015. Str. 123.

¹¹⁷ Kraljević, I. Djelovanje Radne grupe za zelene knjižnice 2014.–2018. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 62, 1(2019), str. 334. Dostupno na: <https://doi.org/10.30754/vbh.62.1.720> (6.9.2019.).

Od pokretanja ovoga projekta mnoge visokoškolske, narodne i školske knjižnice te Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Hrvatskoj slijede njihov primjer čime se povećava mreža knjižnica koje, u suradnji s Radnom grupom za zelene knjižnice ili samostalno, počinju u svojoj svakodnevnoj praksi razvijati svijest o održivome razvoju.

4.1. Nacionalna i sveučilišna knjižnica

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu pokretu zelenih knjižnica priključila se 2012. godine u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) te su kao rezultat projekta *Poticanje energetske efikasnosti u Hrvatskoj* osnovane Zelene knjižnice energetske učinkovitosti (ZeeK). U obliku infotočke kao dio Zbirke službenih publikacija na pristupačnome mjestu izložene su stručne publikacije dostupne stručnjacima, pripadnicima akademske zajednice, studentima i svim građanima i tako potaknuti povećanje energetske učinkovitosti.¹¹⁸

Kako knjižnica posjeduje bogat opus građe, brojne doktorske i magistarske radove, novine, publikacije te zakonske i druge pravne akte koji govore o održivom razvoju, godine 2016. knjižnica je predstavila projekt *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku* s ciljem educiranja korisnika za zaštitu i očuvanje okoliša. U nastavku projekta *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku* započela je 2016. godine suradnja s Radnom grupom za zelene knjižnice gostovanjem predsjednika Ivana Kraljevića na okruglom stolu na temu *Zelene knjižnice*.¹¹⁹ Nakon održanoga okrugloga stola pod geslom *(O)krenimo na zeleno* NSK i Radna grupa pokreću projekt *Zeleni festival* kojim se željelo promovirati održivi razvoj i dodatno istaknuti njegova problematika. Festival je okupio oko 1000 posjetitelja, 40 izlagača te je održano 20 projekcija dokumentarnih filmova i dvije izložbe.¹²⁰ Rad Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu prepoznao je Međunarodni savez knjižničarskih društava kada joj je dodijelio nagradu „Zelena knjižnica“ za 2018. godinu.

Nacionalna knjižnici radi na proširivanju svijesti o održivome razvoju i zaštiti okoliša te ponovno u suradnji s Radnom grupom od 8. do 10. studenoga 2018. godine održava 1. međunarodna konferencija o zelenim knjižnicama s nazivom *Let's Go Green!*. Konferencija

¹¹⁸ Čadovska, I.; Tkalčić, A. Nav. dj. Str. 73.

¹¹⁹ Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu predstavila projekt *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku*. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/nacionalna-sveucilisna-knjiznica-zagrebu-predstavila-projekt-zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/> (22.9.2019.).

¹²⁰ Kraljević, I. Nav. dj. (2019). Str. 337.

je nastavak projekta *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku*. Sudionici su predstavili najnovija znanja o razvoju zelenoga knjižničarstva te razmijenili iskustva i primjere dobre prakse. Na konferenciji su postavljene odrednice i uvjeti za usmjeravanje knjižničarske zajednice i knjižničnih sadržaja o važnosti nacionalne i svjetske prirodne baštine i zaštite okoliša. Postavljene su i tri izložbe te dodijeljene nagrade pobjednicima literarnoga natječaja za osnovne škole, a zadnji dan konferencije sudionici su otišli na stručno putovanje u Nacionalni park Brijuni.¹²¹

Nacionalna je knjižnica do sada održala tri tribine iz ciklusa *Održive tribine* na kojima se govorilo o zdravome načinu života, sprječavanje nastanka opasnoga otpada te bitnoj ulozi planina u održavanju ekosustava.¹²² Povodom osvajanja IFLA-ine nagrade, Nacionalna je knjižnica u lipnju 2019. godine organizira izložbu *Najbolje zelene knjižnice* na kojoj su se osim vlastitog nagrađenoga projekta predstavili nagrađeni projekti preostalih pet knjižnica.¹²³

Nacionalna knjižnica zelenim projektima želi popularizirati koncept održivoga razvoja te približiti korisnicima ideje energetske održivosti, zelene gradnje i očuvanja okoliša. Kao dio planiranoga ekološkog djelovanja knjižnica promiče ideju zelenih knjižnica u Hrvatskoj i svijetu. Knjižnica se odazvala i pozivu Radne skupine za okoliš, održivost i knjižnice Međunarodnoga saveza knjižničarskih društava i ustanova te 19. rujna 2019. godine potpisala deklaraciju o ulozi knjižnica u rješavanju svjetske klimatske krize. Time se uključila u provedbu međunarodne inicijative *Knjižnice za budućnost* (eng. *Libraries4Future*).¹²⁴

4.2. Narodne knjižnice

Širenje ideja zelenih knjižnica nije zaobišlo ni narodne knjižnice koje svojim programima, uslugama i radionicama, ali i svakodnevnim održivim djelovanjem promiču brigu za okoliš u lokalnoj zajednici. Nakon što je predstavljen projekt Društva bibliotekara Istre, Gradska

¹²¹ U organizaciji Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu održana 1. međunarodna konferencija o zelenim knjižnicama *Let's Go Green!*. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/u-organizaciji-nacionalne-i-sveucilisne-knjiznice-u-zagrebu-odrzana-1-medunarodna-konferencija-o-zelenim-knjiznicama-lets-go-green/> (22.9.2019.).

¹²² Održana prva iz ciklusa održivih tribina u NSK i predstavljen Nacionalni projekt *Živjeti zdravo*. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/odrzana-prva-iz-ciklusa-odrzivih-tribina-u-nsk-i-predstavljen-nacionalni-projekt-zivjeti-zdravo/> (22.9.2019.).

¹²³ Izložba *Najbolje zelene knjižnice* u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <https://www.nsk.hr/izlozba-najbolje-zelene-knjiznice-u-nacionalnoj-i-sveucilisnoj-knjiznici-u-zagrebu/> (22.9.2019.).

¹²⁴ *Knjižnice za budućnost* – NSK potpisnica međunarodne inicijative za uključivanje knjižnica u rješavanje svjetske klimatske krize. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/knjiznice-za-buducnost-nsk-potpisnica-medunarodne-inicijative-za-ukljucivanje-knjiznica-u-rjesavanje-svjetske-klimatske-krize/> (22.9.2019.).

knjižnica „Juraj Šižgorić“ iz Šibenika organizira prvu zelenu aktivnost sljedeći mjesec; projekciju dokumentarnoga filma Annie Leonard *Priča o stvarima* (eng. *The Story of Stuff*).¹²⁵ Do danas su organizirane brojne ekološke radionice, a radovi koji su nastali na likovnim radionicama svoje su mjesto našli u virtualnome muzeju na mrežnim stranicama knjižnice. U knjižnici je predstavljeno nekoliko knjiga na temu zdrave prehrane te su se poučavala djece vrtičke dobi o očuvanju okoliša što je u skladu s ciljevima UN-ove Agende za održivi razvoj 2030. Knjižnica uspješno surađuje u projektu *Živjeti zdravo* sa Zavodom za javno zdravstvo Šibensko-kninske županije pri čemu se promiče briga o zdravlju u županiji.

U pothvat educiranja javnosti o ekološkoj problematici 2013. godine kreće Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ u Koprivnici. U suradnji s Udrugom za održivi razvoj Hrvatske (ODRAZ) sloganom *Zajedno u brizi za okoliš* najavljuju zeleni program.¹²⁶ Programom su obuhvaćeni korisnici svih dobnih skupina, a ekološki sadržaji ugrađeni su u aktivnosti pričaonice za bebe i malu djecu, radionice za djecu i mlade, a za odrasle korisnike održavaju se predavanja, tribine i projekcije dokumentarnih filmova. Koprivnički knjižničar Petar Lukačić u suautorstvu s Ivanom Kraljevićem (Sveučilište u Puli) predstavio je hrvatski projekt *Zelena knjižnica* na 81. Svjetskom kongresu knjižničara u južnoafričkom Cape Townu s temom *Dinamične knjižnice: pristup, razvoj i transformacija*. Koprivnička knjižnica dobila je priznanje za svoj zeleni rad osvojivši 5. mjesto na natječaju Knjižnice Ekonomskog fakulteta u Osijeku za najbolju *Zelenu knjižnicu* u Hrvatskoj u 2017. godini.

Temu očuvanja okoliša posvećuje se Gradska knjižnica Vukovar s projektom *Ekoknjižnica: za prijateljstvo s prirodom*. Pobjedom na natječaju *Moja zelena zona* Zagrebačke banke osigurali su sredstva za uređenje dvorišta u sklopu knjižnice Ogranka Sotin. Organizirane su aktivnosti orijentirane prema ekologiji koje se provode na odjelu za odrasle i dječjem odjelu. U suradnji s Europskim domom Vukovar održan je okrugli stol *Priroda kao saveznik*, a u suradnji s Udrugom Vukovarci dobre volje mnoga predavanja edukativnoga karaktera. Naglasak je stavljen na realizaciju dječjega programa s ciljem razvijanja svijesti prema okolišu, povećavanje znanja o ekološkim problemima, razvijanje ekoloških vještina i aktivno rješavanje problema u okolišu. Knjižnica ima uređen vrt s plastenikom, a time su postali prvi

¹²⁵ Grubišić Reiter, M. Projekti Zelena knjižnica i Živjeti zdravo u Gradskoj knjižnici Juraj Šižgorić Šibenik. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 62, 1(2019), str. 309. Dostupno na: <https://doi.org/10.30754/vbh.62.1.693> (11.9.2019.).

¹²⁶ Sabolović Krajina, D. Doprinos Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica izgradnji pokreta zelenih knjižnica u Hrvatskoj. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 20, (2018), str. 16–17. Dostupno na: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak20/Svezak_20_2017.pdf (3.9.2019.).

hrvatski knjižnični program koji je spojio teoriju s praktičnim vještinama. Gradska knjižnica Vukovar uspješno organizira sajam knjige *LikeBook* koji je usmjeren na očuvanje okoliša.¹²⁷

Uspješnim provođenjem zelenih programa ističe se Gradska knjižnica „Slavko Kolar“ u Čazmi s programom *Zelena knjižnica* koji je pokrenut 2013. godine predavanjem *Eko-vrt*. Tada je načinjena stručna zbirke knjižne i neknjižne građe iz područja prirodoslovlja, ekološke poljoprivrede, zaštite okoliša i održivog razvoja.¹²⁸ Od 2015. godine surađuju s udrugama poljoprivrednih proizvođača pa je knjižnica postala Poljoprivredna i zelena knjižnica. Spajaju edukativnu i praktičnu stranu radionicama i predavanjima kojima se potiče odgovorno življenje s ciljem pridonosa ruralnom razvoju Čazme i okolice. Knjižnica želi uključiti lokalnu zajednicu u programe i biti prepoznata kao dodatna vrijednost Čazme u promicanju održivoga razvoja.¹²⁹

Sve se više narodnih knjižnica pridružuje pokretu zelenih knjižnica osmišljavajući nove i edukativne programe. Gradska knjižnica Samobor *zelena* je od 2015. godine otkada se bave pitanjima očuvanja prirodne baštine, educiranjem korisnika te predočavanjem biološke raznolikosti i bogatstva kraja. Uključivanje korisnika u projekte očuvanja prirode, ekološka osviještenost, zajednički rad knjižnica i ustanova u lokalnoj zajednici potaknulo je objavljivanje knjige *Samoborsko lepo cvetje* autora Milana Žegarca u suradnji s Javnom ustanovom *Zeleni prsten*.¹³⁰

Početak 2016. godine pojavio se projekt *Zelena knjižnica* Knjižnice Savica u Zagrebu, a djelovalo se u prostoru knjižnice i na javnim površinama u naselju. Može se reći da je projekt inicirala mala skupina stanovnika naselja prepoznavši knjižnicu kao mjesto na kojem mogu poboljšati ekološku, socijalnu i kulturnu kvalitetu lokalne sredine. U suradnji s Udrugom ZMAG (Zelena mreža aktivističkih grupa) održali su šest predavanja koja su bila namijenjena djeci, mladima i odraslim korisnicima.¹³¹ Na osnovi ovoga programa razvijen je projekt *Zelena knjižnica za zeleni Zagreb* na razini čitave mreže Knjižnica grada Zagreba, a u

¹²⁷ Bugarski, M.; i Surma Szabo, V. Projekt gradske knjižnice Vukovar - Ekoknjižnica: za prijateljstvo s prirodom. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 2-3(2017), str. 298. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/195885> (22.9.2019.).

¹²⁸ Dragaš, B. Zelene knjižnice za zelenu pismenost. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017), str. 232. <https://hrcak.srce.hr/195928> (3.9.2019.).

¹²⁹ Jelić-Balta, V. Poljoprivredna i zelena knjižnica Gradske knjižnice Slavka Kolara Čazma. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 20, (2018), str. 18–19. Dostupno na: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak20/Svezak_20_2017.pdf (3.9.2019.).

¹³⁰ Robotić, D. Zelena knjižnica kao poticatelj razvoja ekoloških navika korisnika. // HKD Novosti 73(2017). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1334> (11.9.2019.).

¹³¹ Dragaš, B. Program Zelena knjižnica u Knjižnici Savica - ishodište istoimenoga projekta Knjižnica grada Zagreba. // HKD Novosti 73(2017). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1336> (23.9.2019.).

provedbu projekta uključena je dvadeset i jedna knjižnica mreže KGZ-a koja uključuje edukativna predavanja i radionice, projekcije dokumentarnih filmova, akcije na javnim površinama, uređenje knjižničnoga okoliša i tematske izložbe.¹³²

Zelene aktivnosti provode se i u Gradskoj knjižnici „Franjo Marković” u Križevcima. Među prvim knjižnicama u Hrvatskoj pokrenuli su *Zelenu knjižnicu energetske efikasnosti (ZEEK)*. Nadalje, priključuju se projektu *Pokrenimo zelene knjižnice*, održavaju kreativne radionice na kojima se koristi reciklirani materijal i obrađuju različite teme te u suradnji s volonterima svakoga proljeća čiste okoliš knjižnice i atrija.¹³³ Preseljenjem knjižnice u obnovljeni prostor 2019. godine ostvarila se mogućnost ugradnje fotonaponske elektrane na krov knjižnice što knjižnici omogućava samoodrživost u energetskom pogledu te racionalizaciju sredstava. Time knjižnica postaje dio samoodrživog kvarta budućnosti i vlastitim primjerom promiče uporabu obnovljivih izvora energije.¹³⁴

Narodne su knjižnice u svoju svakodnevnu praksu učinkovito ugradile programe koji su usmjereni na informiranje korisnika o zaštiti okoliša i održivom društvu. Proširujući djelatnost i na prostore javne površine, zelenim aktivnostima mogao se priključiti veći dio zajednice. Brojnim predavanjima, radionicama, izložbama i oblikovanjem tematskih zbirki knjižnične građe knjižničari osmišljavaju najbolji način kako ekološke teme približiti javnosti te potaknuti stjecanje znanja i kritičko promišljanje o svakodnevnim vlastitim postupcima. Osim razvoja zelene pismenosti, narodne knjižnice prikazuju mogućnost gradnje energetskih učinkovitih zgrada ili obnovu svojih zgrada kako bi se smanjila štetnost na okoliš.

4.3. Visokoškolske knjižnice

Posljednjih godina visokoškolske knjižnice, koje djeluju pri nekoj obrazovnoj ustanovi, pridružuju se pokretu zelenih knjižnica i svojim programima nastoje educirati akademsku okolinu, ali i druge sudionike.

Knjižnica Ekonomskog fakulteta u Osijeku projektu zelenih knjižnica priključila se 2016. godine organizacijom i sudjelovanjem na okruglom stolu *Kreiranje knjižnica zelene boje* koji

¹³² Projekt Zelena knjižnica. // Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/zelena-knjiznica/knjiznica/32340> (23.9.2019.).

¹³³ Janeš-Žulj, Marjana. Zelene aktivnosti u Gradskoj knjižnici Franjo Marković, Križevci. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 20, (2018), str. 18. Dostupno na: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak20/Svezak_20_2017.pdf (3.9.2019.).

¹³⁴ Otvorena fotonaponska elektrana na Gradskoj knjižnici Franjo Marković, Križevci. // Prigorski.hr. Dostupno na: <https://prigorski.hr/foto-otvorena-fotonaponska-elektrana-na-gradskoj-knjiznici-franjo-markovic-krizevci/> (23.9.2019.).

je održan na simpoziju *Kreativna riznica*.¹³⁵ Knjižnica se predstavila multimedijским izlaganjem o društveno odgovornom poslovanju, izložbom fotografija i knjiga pod nazivom *Zelena knjižnica* u prostorijama knjižnice. Knjižnica Ekonomskog fakulteta 2017. godine organizirala je natječaj za najbolju „zelenu“ knjižnicu, a prvo je mjesto osvojila Knjižnica Osnovne škole kralja Tomislava iz Našica.

Knjižnica Građevinskog fakulteta u Osijeku se pokretu zelenih knjižnica pridružuje 2018. godine kada je održana prezentacija o zelenim knjižnicama u sklopu obilježavanja Dana planeta Zemlje na stručnom skupu *24 sata za održivu gradnju*. Od tada se održavaju razni programi, aktivnosti, obilježavaju se važnih eko-dani te su oblikovane tematske zbirke knjižnične građe. Na 43. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva 2018. godine djelatnici knjižnice održali su postersko izlaganje, a početkom 2019. godine knjižnica se uključuje u projekt *Plastičnim čepovima do skupih lijekova*.¹³⁶

Još dvije osječke knjižnice, Knjižnica Pravnoga fakulteta u Osijeku i Knjižnica Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti, pridružuju se djelatnostima zelenih knjižnica te u svoje programe uključuju radionice i predavanja edukativnoga karaktera.¹³⁷

Početkom 2018. godine Knjižnica Filozofskoga fakulteta u Zagrebu priključila se mreži zelenih knjižnica. Od tada jačaju svijet i informiraju korisnike o održivome razvoju i zaštiti okoliša organiziranjem stručnih predavanja, aktivnosti i izložbi. U suradnji s Radnom grupom za zelene knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva početkom 2019. godine u knjižnici je održana četvrta tribina iz ciklusa *OdrŽIVE tribine* na temu *Ekološke katastrofe*. U predvorju Knjižnice održane su mnoge izložbe, a posljednja je nastala u suradnji s Udrugom *Via Dinarica Croatia* na kojoj su prikazane najviše i najzanimljivije hrvatske planine Dinarskoga gorja.¹³⁸

Visokoškolske knjižnice, kao mjesto informiranja i učenja, svojim zelenim programima u mnogočemu pridonose projektu zelenih knjižnica. Knjižničari svojim aktivnostima opismenjavanja o ekologiji i održivom razvoju mogu potaknuti studente, buduće akademske

¹³⁵ Zelena knjižnica. // Knjižnica Ekonomskog fakulteta u Osijeku. Dostupno na: <http://www.efos.unios.hr/knjiznica/zelena-knjiznica-2/> (23.9.2019.).

¹³⁶ Programi i aktivnosti. // Knjižnica Građevinskog i arhitektonskog fakulteta u Osijeku. Dostupno na: <http://www.gfos.unios.hr/knjiznica/programi-i-aktivnosti> (23.9.2019.).

¹³⁷ Zelena knjižnica. // Knjižnica Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti. Dostupno na: <https://www.foozos.hr/knjiznica/zelena-knjiznica> (23.9.2019.).

¹³⁸ Izložba Via Dinarica - put koji prirodno povezuje. // Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/newsletter/izloba-via-dinarica---put-koji-prirodno-povezuje#idNnW5BVloWd-eVGOTYS5-UA> (23.9.2019.).

građane, na održivo djelovanje u cilju zaštite okoliša te njihovo promicanje takvih ideja u vlastitoj praksi.

4.4. Školske knjižnice

Ideja se održivoga razvoja i zaštita okoliša treba osvijestiti od najranije dobi pa se projektu zelenih knjižnica u Hrvatskoj pridružuju školske knjižnice u suradnji s gradom, udrugama i Radnom grupom za zelene knjižnice.

Na poziv Radne grupe školska knjižnica Srednje strukovne škole u Đakovu uključila se u zajedničku akciju *Pokrenimo zelene knjižnice* koja je započela projekcijama filmova s četvrtoga *Okolišnog film festivala*.¹³⁹ Učenici su nakon gledanja dokumentarnih filmova kritički promišljali o uporabi jednokratne plastične ambalaže. U suradnji s Fondom za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost i Ministarstvom zaštite okoliša i prirode u školskoj knjižnici I. gimnazije u Zagrebu 2015. godine otvorena je zelena knjižnica postavljanjem polica s knjigama i brošurama u kojima se nalaze osnovne informacije o energetskej efikasnosti i savjeti za promjenu ponašanja u cilju odgovornijeg korištenja energije.¹⁴⁰ Nadalje, Knjižnica Srednje škole Buzet sudjelovala je u europskoj kampanji protiv plastike u suradnji s organizacijom Greenpeace Hrvatska.¹⁴¹ Zelena knjižnica Medicinske škole u Osijeku izradila je izložbu naziva *Od drveta do papira* koja je rezultat ustrajnoga fotografiranja drveća članica školskoga fotokluba. Uz fotografije su prigodni tekstovi kojima se opisuje postupak izrade papira od drveta.¹⁴² Projektu zelenih knjižnica 2015. godine priključila se Osnovna škola Svetvinčenat. U sklopu projekta učenici su gledali animirane filmove primjerene njihovom uzrastu, a filmovima se željelo potaknuti na razmišljanje o izbjegavanju korištenja plastičnih vrećica, štednji električne energije gašenjem uređaja, korištenju biorazgradivih proizvoda te smanjenju zagađenje okoliša recikliranjem.¹⁴³ S ciljem educiranja i širenja ekološke svijesti u Primorsko-goranskoj županiji knjižnice Strojarske škole u Rijeci, Osnovne škole Brajda i

¹³⁹ Srednja strukovna škola uključila se u akciju Pokrenimo zelene knjižnice. // DRUM – Društvo za promicanje medijske kulture i informiranje. Dostupno na: <http://drum.hr/srednja-strukovna-skola-ukljucila-se-akciju-pokrenimo-zelene-knjiznice/> (26.9.2019.).

¹⁴⁰ U I. gimnaziji otvorena Zelena knjižnica. // Prva gimnazija. Dostupno na: <https://www.prva.hr/index.php/2015/11/23/u-i-gimnaziji-otvorena-zelena-knjiznica/> (26.9.2019.).

¹⁴¹ Labotić, B. Projekt Zelene knjižnice. // CARNET-ov Portal za škole. Dostupno na: http://www.skole.hr/aktualno/vijesti-iz-skola?news_id=15471 (26.9.2019.).

¹⁴² Pavin Banović, A. Zelena knjižnica Od drveta do papira. // Školska knjižnica Medicinske škole Osijek. Dostupno na: <https://smoska.wordpress.com/2019/03/12/zelena-knjiznica-od-drveta-do-papira/> (26.9.2019.).

¹⁴³ Šušnica Relić, T. Zelena knjižnica u našoj školi u školskoj godini 2016./2017. // Osnovna škola Svetvinčenat. Dostupno na: http://os-svetvincenat.skole.hr/skola/projekti/zelena_knji_nica (26.9.2019.).

Osnovne škole Kostrena organiziraju ekološke radionice o uzgoju cvijeća, zdravoj prehrani i slično.

U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu krajem 2018. godine učenici Srednje škole – Centar za odgoj i obrazovanje postavili su izložbu u okviru projekta *Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku*. Izložen je bio reciklirani bor i prigodne reciklirane rukotvorine nastale u učeničkoj udruzi.¹⁴⁴

Škole su uključene u projekt zelene knjižnice u radu Ekoškole, projektima Erasmus+, Plavom čistkom, programom GLOBE, obilježavanjem Dana planeta Zemlje i mnogim drugim. Uz brojne edukacije i nabavu zelene knjižne građe za školske knjižnice najviše je učenika uključeno u uređenje okoliša škole. Zelenu pismenost posebno je razvijati kod najmlađih jer se mora razmišljati o globalnim ciljevima, ali i o tome kako Hrvatska u globaliziranom svijetu može pridonijeti svojom idejama.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Donacijska izložba Srednje škole-Centar za odgoj i obrazovanje. // Ekovjesnik. Dostupno na: <https://www.ekovjesnik.hr/clanak/1282/donacijska-izlozba-srednje-skole-centar-za-odgoj-i-obrazovanje> (26.9.2019.).

¹⁴⁵ Pismenost – ključ razvoja svakog društva. // Školski portal. Dostupno na: <https://www.skolskiportal.hr/clanak/12279-pismenost-kljuc-razvoja-svakog-drustva/> (26.9.2019.).

5. Zaključak

Klimatske su promjene problem, koji je osim dijela politike, zahvatio i društvo. Ekološki aktivizam javlja se u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj. Knjižnice su u skladu s IFLA-inom *Izjavom o knjižnicama i razvitku* prepoznate kao mjesta informiranja i razvijanja novih vještina. S vremenom su se knjižnice kao mjesta neformalnog i informalnog obrazovanja odlučile uključiti u aktivno kreiranje politika zaštite okoliša i održivog razvoja koje je podržao Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova.

Knjižnice su prihvatile biti dio obrazovanja za održivi razvoj, a razmatranje uloge čovječanstva u klimatskim promjenama i pojam održivog razvoja glavna je briga knjižnica. Promjena je svakodnevne prakse i angažiranost knjižničara omogućila uspješno pokretanje zelenih knjižnica. S jedne strane, zelena knjižnica promatra se kao održiva zgrada u sklopu različitih održivih praksi. Tako knjižničari recikliranjem papira, uporabom biorazgradivih materijala i drugim aktivnostima u svoje poslovanje uključuju energetske učinkovitost i održivo razmišljanje te mogućnost nadahnjivanja korisnika s ciljem promjene njihova životnoga stila, ali i poboljšavanje energetske učinkovitosti vlastitih kuća. S druge strane, zelena knjižnica je i koncept zelenih programa, usluga, zbirki i informacijskih sustava koje knjižnica priprema za korisnike. U konceptu zelenih knjižnica jedan je od ciljeva i poticanje zelenoga korisničkoga ponašanja pa su knjižnice usmjerene na zeleno opismenjavanje. Poučavanjem vještina informacijske pismenosti knjižničari potiču korisnike na razvijanje vještina kritičkog mišljenja i integriranje novoga znanja s već postojećim, a dodavanje održivosti u okvire informacijske pismenosti omogućava se razumijevanje suštinske povezanosti između održivog i kritičkog mišljenja.

Hrvatske knjižnice u skladu sa svjetskim trendovima razvijaju vlastite zelene projekte i programe o ekologiji i održivom razvoju. Knjižničari programe osmišljavaju ovisno o vrsti knjižnice te ih tematski povezuju s lokalnom problematikom koja se tiče održivoga razvoja i zaštite okoliša. Pokretač razvoja zelenih knjižničnih programa je osnivanje Radne grupe za zelene knjižnice te se od tada počinju provoditi aktivnosti diljem Hrvatske u nastojanju da ekološke teme budu što dostupnije korisnicima. Sve vrste knjižnica sudjeluju u programima, usmjerenim na informiranje o zaštiti okoliša i održivom razvoju te stjecanje *zelenih* vještina korisnika kako bi koncept održivosti primijenili u vlastitom životu.

Knjižnični programi uključuju brojne aktivnosti: predavanja, radionice, projekcije dokumentarnih filmova, izložbe koje se održavaju u prostorijama knjižnice ili izvan i time

dospijevaju do širega broja ljudi, napose lokalne zajednice. Posjećenost programa pokazala je zainteresiranost publike za ekološke teme jer je korisnicima omogućen neposredan pristup informacijama, a suradnja s raznim udrugama i ustanovama proširila je programe s lokalne na globalnu razinu.

Razvoj novih zelenih programa trebao bi uključiti još veći broj knjižnica te se posebno usmjeriti na zeleno opismenjavanje korisnika s ciljem pronalaska novih informacija, vrednovanja i korištenja te im omogućiti uspješno uključivanje u održivu zajednicu i tako osigurati *zelenu* budućnost mlađim naraštajima.

6. Literatura

1. Abbey, H. N. The Green Archivist: A Primer for Adopting Affordable, Environmentally Sustainable, and Socially Responsible Archival Management Practices. // Archival Issues 34, 2(2012), str. 91–116. Dostupno na: https://minds.wisconsin.edu/bitstream/handle/1793/72389/AI_Vol34_No2_HeidiNAbey1.pdf?sequence=1 (11.9.2019.).
2. Akcijski plan za obrazovanje za održivi razvitak. // Dostupno na: http://www.mzoip.hr/doc/akcijski_plan_za_oor_.pdf (9.9.2019.).
3. Antonelli, M. The green library movement: an overview and beyond. // Electronic Green Journal 27, 1(2008), 1–12. Dostupno na: <http://escholarship.org/uc/item/39d3v236> (3.9.2019.).
4. Arhuška konvencija. Dostupno na: <http://www.azo.hr/ArhuskaKonvencija> (6.9.2019.).
5. Aulisio, G. J. Green libraries are more than just buildings. // Electronic Green Journal 35, 1(2013). Dostupno na: <https://escholarship.org/uc/item/3x11862z> (6.9.2019.).
6. Austin Public Library. Dostupno na: <http://library.austintexas.gov/> (18.9.2019.).
7. Blewitt, J. Razumijevanje održivog razvoja. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2017.
8. Bošnjaković, M. Ekološka problematika i sf filmovi. // Socijalna ekologija 1, 4(1992), str. 571–578. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/138900> (6.9.2019.)
9. Bugarski, M.; i Surma Szabo, V. Projekt gradske knjižnice Vukovar - Ekoknjižnica: za prijateljstvo s prirodom. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 2-3(2017), str. 295–303. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/195885> (22.9.2019.).
10. Chowdhury, G. Building environmentally sustainable information services: A green is research agenda. // Advances in Information Science 63, 4(2012), str 633–647. Dostupno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/asi.21703> (11.9.2019.).
11. Čadovska, I.; Tkalčić, A. Zelena pismenost kao dio strategije razvoja informacijske službe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 1(2017), str. 65–77. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/189112> (17.2.2019.).

12. Čunović, K. [Poučavanje djece i mladih informacijskoj pismenosti u knjižnicama](#). // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 12, (2010), str. 10–11. Dostupno na: <https://library.foi.hr/lib/casopis.php?sqlx=S02110&H=&E=&broj=201000012&sqlid=1&U=> (6.9.2019.).
13. Donacijska izložba Srednje škole-Centar za odgoj i obrazovanje. // Ekovjesnik. Dostupno na: <https://www.ekovjesnik.hr/clanak/1282/donacijska-izlozba-srednje-skole-centar-za-odgoj-i-obrazovanje> (26.9.2019.).
14. Dragaš, B. Program Zelena knjižnica u Knjižnici Savica - ishodište istoimenoga projekta Knjižnica grada Zagreba. // HKD Novosti 73(2017). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1336> (23.9.2019.).
15. Dragaš, B. Zelene knjižnice za zelenu pismenost. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 4(2017), str. 221–241. <https://hrcak.srce.hr/195928> (3.9.2019.).
16. Dubraja, M.; Mikulić, N. Pregled sustava održive gradnje: LEED, BREEAM, DGNB. // Polytechnic and design 6, 1(2018), str. 53–62. Dostupno na: <https://doi.org/10.19279/TVZ.PD.2018-6-1-06> (11.9.2019.).
17. Edwards, B. W. Sustainability as a Driving Force in Contemporary Library Design. // Library Trends 60, 1(2011), str. 190–214. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/236699859_Sustainability_as_a_Driving_Force_in_Contemporary_Library_Design (9.9.2019.).
18. Environment, Sustainability and Libraries Special Interest Group. Dostupno na: <https://www.ifla.org/about-environmental-sustainability-and-libraries> (6.9.2019.).
19. Eskins, J.; Burshtein, K. Step Inside the World's 9 Most Futuristic Libraries. // Architectural digest. Dostupno na: <https://www.architecturaldigest.com/story/futuristic-libraries> (18.9.2019.).
20. Friends of the Earth International. Dostupno na: <https://www.foei.org/> (11.9.2019.).
21. Green libraries. Dostupno na: <http://www.greenlibraries.org> (9.9.2019.).
22. Greenpeace. Dostupno na: <https://www.greenpeace.org/international/> (11.9.2019.).

23. Grubišić Reiter, M. Projekti Zelena knjižnica i Živjeti zdravo u Gradskoj knjižnici Juraj Šižgorić Šibenik. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 62, 1(2019), str. 307–325. Dostupno na: <https://doi.org/10.30754/vbh.62.1.693> (11.9.2019.).
24. Herceg, N. Okoliš i održivi razvoj. Zagreb : Synopsis d.o.o, 2013.
25. IFLA Green Library Award. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/10159> (11.9.2019.).
26. IFLA Green Library Award 2018 Winners Announced. // IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/node/60935?og=479> (11.9.2019.).
27. IFLA statement on libraries and development. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-development> (6.9.2019.).
28. Indir, I. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 1 (2012), str. 124–132. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/93699> (6.9.2019.).
29. Izložba Najbolje zelene knjižnice u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <https://www.nsk.hr/izlozba-najbolje-zelene-knjiznice-u-nacionalnoj-i-sveucilisnoj-knjiznici-u-zagrebu/> (22.9.2019.).
30. Izložba Via Dinarica - put koji prirodno povezuje. // Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: http://knjiznica.ffzg.unizg.hr/newsletter/izloba-via-dinarica---put-koji-prirodno-povezuje#idNnW5BVloWd-eVGOTYs5_UA (23.9.2019.).
31. Janeš-Žulj, Marjana. Zelene aktivnosti u Gradskoj knjižnici Franjo Marković Križevci. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 20, (2018), str. 17–18. Dostupno na: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak20/Svezak_20_2017.pdf (3.9.2019.).
32. Jelić-Balta, V. Poljoprivredna i zelena knjižnica Gradske knjižnice Slavka Kolara Čazma. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 20, (2018), str. 18–19. Dostupno na: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak20/Svezak_20_2017.pdf (3.9.2019.).

33. Knezović, K.; Maksimović, I. Manipulativna moć masovnih medija i etičke upitnosti njihova utjecaja na dijete. // *Diacovensia* 24, 4(2016), str. 645–666. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/171269> (5.9.2019.).
34. Knjižnice za budućnost – NSK potpisnica međunarodne inicijative za uključivanje knjižnica u rješavanje svjetske klimatske krize. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/knjiznice-za-buducnost-nsk-potpisnica-medunarodne-inicijative-za-ukljucivanje-knjiznica-u-rjesavanje-svjetske-klimatske-krize/> (22.9.2019.).
35. Komunikacijska strategija za provedbu Strategije regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine. // Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije. Dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages//O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije//DODATAK%205.-%20Komunikacijska%20strategija.pdf> (3.9.2019.).
36. Kraljević, I. Djelovanje Radne grupe za zelene knjižnice 2014.–2018. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 62, 1(2019), str. 327–340. Dostupno na: <https://doi.org/10.30754/vbh.62.1.720> (6.9.2019.).
37. Kraljević, I. Zelena knjižnica : projekt Društva bibliotekara Istre. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 3(2013), str. 199–204. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/115224> (3.9.2019.).
38. Kraljević, I.; P. Lukačić. Zelene knjižnice u Hrvatskoj: poučavanjem do održivog društva. // *Slobodan pristup informacijama : 15. okrugli stol : zbornik radova / uredila Davorka Pšenica*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2015. str. 123.
39. Kurbanoglu, S.; Boustany, J. From green libraries to green information literacy. // European Conference on Information Literacy (ECIL), Dubrovnik, 22. – 23. listopada 2014. Str. 50–56. Dostupno na : https://www.researchgate.net/publication/284731109_From_Green_Libraries_to_Green_Information_Literacy (18.2.2019.).
40. Kuzyk, R. Going green. // *Library Journal*. 2008. Dostupno na: <http://lj.libraryjournal.com/2008/05/events/going-green> (9.9.2019.).

41. Labotić, B. Projekt Zelene knjižnice. // CARNET-ov Portal za škole. Dostupno na: http://www.skole.hr/aktualno/vijesti-iz-skola?news_id=15471 (26.9.2019.).
42. La médiathèque. // Ville de Saint-Joseph. Dostupno na: <https://saintjoseph.re/La-mediathèque> (18.9.2019.).
43. Lukačić, P. ENSULIB - Međunarodna grupa unutar IFLA-e koja se bavi održivim razvojem i knjižnicama. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 20 (2018), str. 11–12. Dostupno na: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak20/Svezak_20_2017.pdf (3.9.2019.).
44. Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju. Dostupno na: [https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD\(1\).doc](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/20140911-IFLA%20Lyonska%20deklaracija-prijevod%20HKD(1).doc) (6.9.2019.).
45. McBride, B.; Brewer, C. A.; Berkowitz, A. R.; Borrie, W. T. Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: what do we mean and how did we get here? // Ecosphere 4, 5(2013), str. 1–20. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1890/ES13-00075.1> (6.9.2019.).
46. Media Library Wild South, Reunion overseas department, France. // Build Up: The European portal for energy efficiency in buildings. Dostupno na: <https://www.buildup.eu/en/practices/cases/media-library-wild-south-reunion-overseas-department-france> (18.9.2019.).
47. Mestna knjižnica Ljubljana. Dostupno na: <https://www.mklj.si/> (18.9.2019.).
48. Miller, K. Public libraries going green. Chicago : American Library Association, 2010.
49. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu predstavila projekt Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/nacionalna-sveucilisna-knjiznica-zagrebu-predstavila-projekt-zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/> (22.9.2019.).
50. NSK osvojila četvrto mjesto u natjecanju za nagradu Zelena knjižnica IFLA-e. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <https://www.nsk.hr/nsk-osvojila-cetvrto-mjesto-u-natjecanju-za-nagradu-zelena-knjiznica-ifla-e/> (13.9.2019.).

51. Obrazovanje za održivi razvoj: priručnik za osnovne i srednje škole. Dostupno na: http://www.azoo.hr/images/razno/OOR_2011.pdf (9.9.2019.).
52. Odluka o donošenju kurikula za međupredmetnu temu održivi razvoj. // Narodne novine 10 (2019). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html (6.9.2019.).
53. Održana prva iz ciklusa održivih tribina u NSK i predstavljen Nacionalni projekt Živjeti zdravo. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/odrzana-prva-iz-ciklusa-odrzivih-tribina-u-nsk-i-predstavljen-nacionalni-projekt-zivjeti-zdravo/> (22.9.2019.).
54. O festivalu. // Okolišni filmski festival. Dostupno na: <https://okolisnifestival.zelena-akcija.hr/o-festivalu/> (10.9.2019.).
55. O kampanji. // S.O.S. za Jadran. Dostupno na: <http://soszajadran.hr/> (10.9.2019.).
56. O nama. // Zelena akcija. Dostupna na: <https://zelena-akcija.hr/hr/o-nama> (11.9.2019.).
57. Otvorena fotonaponska elektrana na Gradskoj knjižnici "Franjo Marković" Križevci. // Prigorski.hr. Dostupno na: <https://prigorski.hr/foto-otvorena-fotonaponska-elektrana-na-gradskoj-knjiznici-franjo-markovic-krivevci/> (23.9.2019.).
58. Our common future, chapter 2 : towards sustainable development. // Our common future: report of the World Commission on Environment and Development. UN Documents, A/42/427. Dostupno na: <http://www.un-documents.net/ocf-02.htm> (3.9.2019.).
59. Pavić-Rogošić, L. Održivi razvoj. 2010. // ODRAZ - Održivi razvoj zajednice. Dostupno na: http://www.odraz.hr/media/21831/odrzivi_razvoj.pdf (3.9.2019.).
60. Pavin Banović, A. Zelena knjižnica Od drveta do papira. // Školska knjižnica Medicinske škole Osijek. Dostupno na: <https://smoska.wordpress.com/2019/03/12/zelena-knjiznica-od-drveta-do-papira/> (26.9.2019.).
61. Pejić, S. Ekološka pismenost i zelene knjižnice u Hrvatskoj - problemi i izazovi. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 20, (2018), str. 14–16. Dostupno na: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak20/Svezak_20_2017.pdf (3.9.2019.).

62. Posljedice klimatskih promjena. // Europska komisija. Dostupno na: https://ec.europa.eu/clima/change/consequences_hr (6.9.2019.).
63. Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. // American Library Association. Dostupno na: <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential> (6.9.2019.).
64. Programi i aktivnosti. // Knjižnica Građevinskog i arhitektonskog fakulteta u Osijeku. Dostupno na: <http://www.gfos.unios.hr/knjiznica/programi-i-aktivnosti> (23.9.2019.).
65. Projekt Zelena knjižnica. // Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na <http://www.kgz.hr/hr/zelena-knjiznica/knjiznica/32340> (23.9.2019.).
66. Reitz, J. M. Online dictionary for library and information science. Dostupno na: <http://www.abc-clio.com/ODLIS> (6.9.2019.).
67. Rio Declaration on Environment and Development. // UNESCO. Dostupno na: www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF (3.9.2019.).
68. Robotić, D. Zelena knjižnica kao poticatelj razvoja ekoloških navika korisnika. // HKD Novosti 73(2017). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1334> (11.9.2019.).
69. Roth, Ch. E. Environmental literacy: its roots, evolution and directions in the 1990s. // ERIC Publications; Reports – General (1992). Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?id=ED348235> (11.9.2019.).
70. Sabolović Krajina, D. Doprinos Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica izgradnji pokreta zelenih knjižnica u Hrvatskoj. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 20, (2018), str. 16–17. Dostupno na: http://www.drustvo-knjiznicara-bpkp.hr/svezak/svezak20/Svezak_20_2017.pdf (3.9.2019.).
71. [Srednja strukovna škola uključila se u akciju Pokrenimo zelene knjižnice.](#) // DRUM – Društvo za promicanje medijske kulture i informiranje. Dostupno na: <http://drum.hr/srednja-strukovna-skola-ukljucila-se-akciju-pokrenimo-zelene-knjiznice/> (26.9.2019.).
72. Stark, M. R. Information in Place: Integrating Sustainability into Information Literacy Instruction. // Electronic Green Journal 32, 1(2011), str. 1–16. Dostupno na: <https://escholarship.org/uc/item/1fz2w70p> (9.9.2019.).

73. Šimleša, D. Ekološki otisak : Kako je razvoj zgazio održivost. Zagreb : TIM press : Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, 2010.
74. Šljivić, A.; Bevanda, V.; Arapović, M.; Herceg, N. Utjecaj ekološkoga aktivizma na implementaciju projekata gospodarenja otpadom u užoj regiji Hercegovine. // Međunarodni znanstveno – stručni simpozij Uloga komunikacije u gospodarenju otpadom / ur. Anić Vučinić, A.; Kalambura, S. Zadar : Geotehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015. Str 8–16.
75. Špiranec S.; Banek Zorica, M. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2008.
76. Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Informacijska pismenost? Da, mi možemo...“Yes, we can”. // Svezak: časopis Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkog prigorja 12, (2010), str. 8–10. Dostupno na: <https://library.foi.hr/lib/casopis.php?sqlx=S02110&H=&E=&broj=201000012&sqlid=1&U=> (6.9.2019.).
77. Šušnica Relić, T. Zelena knjižnica u našoj školi u školskoj godini 2016./2017. // Osnovna škola Svetvinčenat. Dostupno na: http://os-svetvincenat.skole.hr/skola/projekti/zelena_knjiznica (26.9.2019.).
78. The Talloires declaration: 10 point action plan. Dostupno na <http://ulsf.org/wp-content/uploads/2015/06/TD.pdf>. (6.9.2019.).
79. UN Decade of ESD. // United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Dostupno na: <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/un-decade-of-esd> (6.9.2019.).
80. UN/ECE Gospodarska komisija Ujedinjenih naroda za Europu. // Ministarstva zaštite okoliša i energetike. Dostupno na: <https://mzoe.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug-4925/medjunarodna-suradnja/un-ece-gospodarska-komisija-ujedinjenih-naroda-za-europu/obrazovanje-za-odrzivi-razvoj-oor/1124?big=0> (3.9.2019.).
81. UN. Sustainable development goals. // United Nations. Dostupno na: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals>. (3.9.2019.).

82. UNESCO-v manifest za narodne knjižnice. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm (3.9.2019.).
83. United Nations Environment Programme. The Belgrade Charter: a framework for environmental education. // International Workshop on Environmental Education. Belgrade, 1975. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000017772> (14.9.2019.).
84. U organizaciji Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu održana 1. međunarodna konferencija o zelenim knjižnicama Let's Go Green!. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/u-organizaciji-nacionalne-i-sveucilisne-knjiznice-u-zagrebu-odrzana-1-medunarodna-konferencija-o-zelenim-knjiznicama-lets-go-green/> (22.9.2019.).
85. U I. gimnaziji otvorena Zelena knjižnica. // Prva gimnazija. Dostupno na: <https://www.prva.hr/index.php/2015/11/23/u-i-gimnaziji-otvorena-zelena-knjiznica/> (26.9.2019.).
86. USIU-Africa. Dostupno na: <https://www.usiu.ac.ke/library/> (19.9.2019.).
87. Werner, K.U. Sustainable buildings, equipment, and management. A checklist. // The Green Library = Die grüne Bibliothek. The challenge of environmental sustainability / ur. Hauke, P.; Latimer, K.; Werner, K. U. München/Boston: De Gruyter Saur, 2013. Str. 1-16. Dostupno na: https://www.ifla.org/files/assets/environmental-sustainability-and-libraries/GreenLibraryChecklist/greenlibs_checklist_croatian.pdf (9.9.2019.).
88. World Wildlife Fund. Dostupno na: <https://www.worldwildlife.org/> (11.9.2019.).
89. Zelena knjižnica. // Knjižnica Ekonomskog fakulteta u Osijeku. Dostupno na: <http://www.efos.unios.hr/knjiznica/zelena-knjiznica-2/> (23.9.2019.).
90. Zelena knjižnica. // Knjižnica Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti. Dostupno na: <https://www.foozos.hr/knjiznica/zelena-knjiznica> (23.9.2019.).

Od zelenih knjižnica do zelene pismenosti

Sažetak

Posljedice klimatskih promjena, najvećim dijelom uzrokovane ljudskom djelatnošću, potaknule su razvoj ekološke svijesti s ciljem očuvanja planete. Knjižnica, u skladu s IFLA-*inom Izjavom o knjižnicama i razvitku* prepoznata je kao kulturno i informacijsko središte, pa je razmišljanje o klimatskim promjenama omogućilo pokretanje zelenih knjižnica. O zelenoj se knjižnici govori kao održivoj zgradi u sklopu različitih održivih praksi, ali je zelena knjižnica i koncept programa, usluga i zbirke koje knjižnica priprema za korisnike. Zelena knjižnica potiče zeleno korisničko ponašanje, stoga su knjižnice usmjerene na zeleno opismenjavanje.

Cilj je rada prikazati što knjižnice čine kao zagovaratelji održivih ideja i prikazati djelovanja koja su u skladu s konceptom održivoga razvoja. Središnji dio rada prikazuje nastanak *zelene* ideje u knjižničnoj praksi. Pokretač razvoja zelenih knjižničnih programa u Hrvatskoj je osnivanje Radne grupe za zelene knjižnice te se od tada, u skladu sa svjetskim trendovima, počinju provoditi aktivnosti u nastojanju da ekološke teme budu što dostupnije korisnicima, a knjižničari ih, ovisno o vrsti knjižnice, tematski povezuju s lokalnom problematikom. Zadnji dio rada usmjeren je na praksu hrvatskih knjižnica u zelenom opismenjavanju korisnika prikazom knjižničnih aktivnosti kao što su razni projekti, edukacije i radionice.

Ključne riječi: održivi razvoj, zaštita okoliša, zelena knjižnica, zelena pismenost, ekološki programi

From green libraries to green literacy

Summary

Results of climate change, mostly caused by human activity, have stimulated the development of ecological thinking with the aim of preserving the planet. A library, in accordance with “IFLA’s statement on libraries and development”, is acknowledged as cultural and informational hub, thus the consideration of climate change made establishing green libraries possible. The green library is seen as a sustainable building within different sustainable practices, but the green library is also a concept of activities, services, collections and corpora prepared by the library for its users. The green library promotes eco-friendly user behavior, thus the libraries are focused on green literacy.

The aim of this work is to show what libraries do as advocates of sustainable ideas and to display acts which are in compliance with the concept of sustainable development. Main part of the piece shows the creation of the *green* idea in library practices. The founding of Working Group for Green Libraries initiated the development of green library programs in Croatia and from that moment, in accordance with global trends, activities seeking to make ecology topics as available as possible to the users begin to take place, then the librarians connect them with local issues depending on the type of library. The final part of the work is focused on practices of Croatian libraries in regards to green literacy efforts by displaying library activities such as various projects, education courses and workshops.

Key words: sustainable development, environment protection, green library, green literacy, ecology programs